213
6

Bedri Rahmi
EYÜBOĞLU

Bütün Eserleri / 6

yukule-le'ye mektuplar

bilgi yayınevi

B.R.EYÜBOĞLU yukule-le'ye mektuplar

BİLGİ YAYINLARI : 213
BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU/BÜTÜN ESERLERİ 6

ISBN 975-494-069-X
89. 06. Y. 0105. 0111

Birinci Basım
Mart 1989

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46/A
Tel 131 81 22 - 131 16 65
Yenişehir Ankara

BİLGİ DAĞITIM
Babıâli Cad. 19/2
Tel 522 52 01
Cağaloğlu İstanbul

BEDRİ RAHMİ EYUBOĞLU

Bütün Eserleri

6

Yukule-le'ye Mektuplar

Baskıya Hazırlayan :
Mehmet Hamdi Eyuboğlu

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu
kapak resmi : bedri rahmi eyuboğlu

Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun bütün eserlerinin yayın hakkı, yasal mirasçılarıyla yapılan özel anlaşma gereğince Bilgi Yayınevi'ne aittir. Bu dizide çıkan ve çıkacak olan eserlerin hiçbiri kaynakları gösterilmeden alınamaz.

olgaç basımevi — ankara

İÇİNDEKİLER

Yukule-le Üzerine (**Mehmet Hamdi Eyuboğlu**)	7
Gözlere Dair	11
Ressam ile Demirci	16
Yukule-le ve Paris	20
Yukule-le Yazıyor 1	24
Yukule-le Picasso'yu Görmeye Gidiyor	27
Bir Modelin Hikâyesi	31
Acıklı Bir Sürpriz	36
Yukule-le Yazıyor 2	41
Yukule-le Âşık ...	45
Güzel Sanatlar «Londra Müzeleri»	59
«Banal»a Dair ...	62
Yukule-le Sinemaya Gidiyor	63
İlhama ve Perilerine Dair	65
İlham Perilerine Dair	69
Yukule-le ve Tabiat	71
Bir Gün	74
Yukule-le Van Gogh'u Anlatıyor ...	78
İnsana, Yurduna, Dağlara ve Acılara Dair	81
Yukule-le ve Sabah	85
Resimde Malzeme Endişesine Dair	89
Otomobile Dair	94
Edirne'deki Sokakta Çalışırken	96
Açık Tabiat	101
Taksi Yazıyor ...	109
Yukule-le ve Cezanne	113

YUKULE - LE ÜZERİNE

«Yukule-le'ye Mektuplar'ın bir kitap olarak yayımlanması, tam kırk yıl sonra gerçekleşiyor. Bu iş o kadar uzadı ki, benim de ilginç bir anım sığdı geçen yıllar içerisine. 1984'te Bodrum'da Ağıl'da yazma sergimin açılışında, ağırbaşlı bir gezetemizin genç muhabiri yanında bayan arkadaşlarıyla, geldi, benimle görüştü:

«Yaşantınızda başka neler yaparsınız?» diye sordu.

«Bedri Rahmi'nin Yukule-le'ye Mektupları üzerinde çalışıyorum. Yazma basmaktan, kitap hazırlamaya bir türlü zaman ayıramıyorum» dedim.

Sen misin Yukule-le'den söz eden! On beş gün sonra delikanlının haberi, babamın 1950 - 1960 arası her hafta yazı yazdığı eski gazetesinde yayımlandı:

«Bedri Rahmi'nin 'Kuleli Anıları' yayımlanıyor!»

Yukule-le kimdir? İn midir? Cin midir? Yukule-le ne indir, ne de cin. Herkes gibi bir âdemoğludur. Bedri Rahmi'de kişilere her zaman kendi adlarından başka adlar verme alışkanlığı vardır. Yazı ve şiirlerinde Mernuşlara, Böceklere, Uzak Reislere, Çebişlere, Karadutlara, Talaslılara... rastlanır. Kim kimdir? Bilen bilir! Örneğin Mernuş, çoğu kez Sabahattin Amcam, bazen de Bedri Rahmi'nin kendisidir. Gerçek şudur: Bütün bu takma adlar hayal ürünü kişilikleri canlandırmaz. Her takma adın altında kanlı canlı birisi, daima vardır. Yukule-le de böyledir. Çinli bir delikanlıdır. Ressamdır. Güzel Sanatlar Akademisi mezu-

nudur. Fransa'ya ressamlığı ilerletmek üzere gelmiştir. Fransızca konuşabilmektedir. Bedri Rahmi'yi, bir resmini hediye edip, arkasına Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun Çincesini yazacak kadar sevmiştir. Acaba şimdi nerelerdedir? Belki de yurduna dönüp devlet hizmetine girerek yüzlerce öğrenci yetiştirmiştir. Belki de sağdır! Bakarsınız Çin'den önce selamı, ardından kendisi çıkar gelir bir gün?! Kim bilir?

Yukule-le'ye Mektuplar'da, Bedri Rahmi Yukule-le'den sanki Paris'te beraberlermiş gibi söz ediyor. Aslında bu, o kadar da önemli değil. Ama yine de belirtelim: Bedri Rahmi'nin Paris'teki yaşantısında Yukule-le diye ya da bir başka isimde Çinli bir dostu yok. O günlerin tanığı annem,

«Bedri'nin Paris'te Çinli bir arkadaşı olmadı. Atölyemizde de böyle bir talebe yoktu. Bu Yukule-le'yi de nereden çıkarttın diye sorduğumda bana hiçbir zaman doğru dürüst bir cevap vermedi» diyor.

O zamanlar Bedri Rahmi ağabeyi ile Porte d'Orleans'da, altı garaj üstü otel harap bir yapının, tavan arasında kalmakta. Eren Hanım bu oteli de biliyor. Ancak «koridorlarında yemek kokuları değil, buram buram garaj kokuları dolaşırdı ve otelde de Çinli dost Yukule-le yoktu» diyor.

Yukule-le'yi Bedri Rahmi Dijon'da tanımış olmalı. Lyon olamaz, orada az kalındı. Dijon'da, İstanbul'dan, yurdundan uzakta bir yabancı ülkede yepyeni şartlarla yaşamaya başladığı o ilk fırtınalı aylarda tanışmış olmalılar diyorum. Yukule-le var olduğuna göre, en uygun yer ve zaman Dijon, 1929.

Bedri Rahmi önceleri ağabeyinin bursunu bölüşerek yaşadıydı Dijon'da. Rahmetli Arif Kaptan Amcanın İstanbul'daki evinde, babamın Dijon günlerinden kalma bir Dijon peyzajı asılı dururdu. İşte o yemyeşil Dijon'da geçen sıkıntılı günlerde tanışmış olmalılar. Benzer zorluklarla karşı karşıya kalan iki delikanlının kısa zamanda kaynaştıkları aşikâr. Bedri Rahmi bu Çinli arkadaşını sevmiş,

onunla kendi kaderini birleştirmiş, bir süre sonra sanat konularını işlediği yazılarda onun adını anar olmuş.

Yukule-le, Paris'i belki de hiç görmemiştir! Bedri Rahmi onu Paris'e kafasının içersinde götürmüş. Bir güzel tadını çıkartmışlar Paris'in. 1935 - 1946 arasında mektuplar gitmiş gelmiş aralarında! Yukule-le ile yazışmak bahanesiyle on bir yıl okuyucusuna sanat üzerine düşündüklerini aktarmış Bedri Rahmi. İyi de etmiş.

Şimdilerde, yüz değişik sanatçının her birini, hep aynı sözcüklerle tanımlayan, hep aynı uyutucu üslupla sırf yazmış olmak için yazıp sütunlar dolusu esneyen, yampirik bir ressamımızın eserlerine konu olacak kadar çirkin, karakaşlı, mangır göz eleştiri bezirgânlarının kazara şiir yazmaya çabalarken kazara resim yaptığını sanan şairlerimizin, sanatkâr sömürücüsü tablo karmanyolacılarının, değil öğrenci yetiştirmek maydanoz yetiştirmekten âciz görevlilerin, kurnaz tilki yüzlü ebleh kişilerin; ne dediği belli olmayan, defalarca okunsa da anlaşılmayan, zekâ yoksunu, sevgi yoksulu, tatsız tuzsuz, abuk sabuk yazılarını okudukça, Bedri Rahmi'nin yazılarına dört elle sarılışımın nedeni kolayca anlaşılabilir.

İşte bu nedenle, yıllar süren çalışmayı seve seve yürüttüm. Sonunda Y u k u l e - l e' y e M e k t u p l a r bitti. Bitirmek için tüm yazıları elden geçirdiğimden, Bedri Rahmi'nin tüm yazıları da baskıya hazır duruma geldi. Yukule-le bitince üzerime bir hüzündür çöktü.

«...ve can
çilek gibi ağzımda
Her nefes bir erik dalı
İçimde cennetten kırıntılar olmalı.»

Mektupların bitiminde ağzımda bir çilek tadı kaldı,

«Benim de başımın göklere değdiği anlar,
göklerin sınırını ıslak bir gül gibi
kokladığım zamanlar oldu»
bu yazılarla uğraşırken.

Bedri Rahmi'nin yazılarındaki tazelik, aradan geçen yarım yüzyılda eskiyen dilinin pürüzlerini, kanımca ortadan kaldırıyor. Bu nedenle mektupların diline, elim varmadı, dokunamadım. Her ne kabahatim var ise, affola!

Eski Türkçe yazıları okuyan dostum Vedat Günyol ile, halam Nezahat Gologlu'na teşekkür ederim.

Mehmet Hamdi Eyuboğlu
Kalamış, 3 Kasım 1988

GÖZLERE DAİR

Geçenlerde resme yeni başlamış arkadaşlardan bir tanesine, gözlerin, ressamı bir yelek düğmesinden fazla alakadar etmediğini söyleyecek oldum da, delikanlı küplere bindi.

— Aman, efendim, nasıl olur, dedi. Gözler ruhun çiçekleri, iç âlemimizin dünyaya açılan pencereleri, gönlümüzün damlaları, hulasa insan vücudunun asırlardır üzerine titrediği en nazik, en mutena uzvudur. Bunu ruhsuz, cansız bir yelek düğmesine benzetmek günah olmaz mı?

Bir şair söze karıştı:

— Bütün dillerde insan en çok sevdiği şeyleri göze benzetmiştir, dedi. «Gözüm gibi sakınırım, gözüm gibi severim, gözümün nuru, iki gözüm, gözümden düştü» tabirlerine dikkat buyurunuz. En büyük şairlerin eserlerinde gözün aldığı yeri hatırlayınız. Bütün türküler, bütün şarkılar âdeta sadece gözleri terennüm etmek için göklere yükselir. Dünyanın en büyük ressamları, en çok göz motifi üzerine göz nuru dökmüşlerdir. Joconde'un ilahi gözlerini nasıl inkâr edersiniz?

Şair, iddiasının arkasına, Joconde'un ilahi gözlerini iki muazzam sütun gibi dayayarak sustu. Bir edip söze karıştı:

— Şairin dağlar kadar hakkı var. Birçok

büyük yazarlar hatırlıyorum ki, onlar bir günün bir ucunu gözbebeklerine dayamış ve hudutsuz gayeler resmetmişlerdir. «Dorien Gray»in Portresi'ni, bu portrenin gözlerini unutmak kabil midir? Gogol, «Portre» adlı hikâyesini doğrudan doğruya bir çıkıntı göze borçludur. Masallarımızda ne harikulade gözler vardır. Bu gözler bazen turp gibi sökülür bir sepete doldurulur, haraç mezat satılığa çıkarılır.

Sen misin, gözler ressamı o kadar alakadar etmez diyen ve bunu kazara edipler meclisinde ortaya atan... sağdan soldan mütemadiyen göze dair vecizeler, hikâyeler, fıkralar, mısralar yağmaya başladı. Gözler siyah bir çift güvercin olup havalanıyor, gâh Marmara çırası olup yanıyor, gâh polis hafiyesi olup mahalle mahalle, şehir şehir hırsız kovalıyor, ölüyor, öldürüyor... Velhasıl tamamıyla istiklallerini ilan etmiş, alnımızın altındaki çukurdan çıkmış, yalnız başlarına bütün işlerini görüyorlardı. Göz için yapılan bu kesif edebiyatın altında kalmamak için çırpınırken, hikâyelerini zevkle okuduğum başka bir arkadaş çıkageldi ve bana harikulade bir resim mevzuu bulduğunu söyledi. Mevzu, daha doğrusu hikâye şuydu:

Hikâyeci arkadaş Elazığ'da muallimmiş. Evlerinde gözleri harikulade güzel bir Kürt kızı varmış. Bir gün evden çok kıymetli bir yüzük kaybolmuş. Aramışlar, taramışlar yok. Küçük Kürt kızından zerre kadar şüphe edilmemiş. Çünkü, üç dört senedir yanlarındaymış. Ve o zamana kadar bir yüksük bile çalmamış. Yüzüğün neden sonra musluk deliğine kaçtığı

anlaşılmış... Aradan beş altı ay geçtikten sonra bir gün hikâyeci arkadaş kızın gözlerine uzun uzadıya bakmış. Bu gözlerin, hudutsuz derinliğinde bir şeyler parıldıyormuş. Eğilmiş. Yüzük musluğa filan değil, Kürt kızının gözlerinden birine düşmüş. Orada bir yılan gibi çöreklenmiş, yatarmış. Uğraşmışlar, didinmişler ne mümkün! Bir türlü yüzüğü bu gözden çıkartamamışlar.

Hikâyeci arkadaş ısrarla bu mevzuu canlandırmamı istiyordu. Gözlerini yarı kapayarak «Düşün, dostum» diyordu, «kuyular kadar ıssız bir gözün en mahrem derinliklerinde parlayan bir elmas yüzük!!! Bir ressam için bundan harikulade bir mevzu tasavvur edemiyorum!»

Gözün içersine düşen yüzük hikâyesi deminden beri anlatılanlara taş çıkartmıştı. Resme yeni başlayan delikanlı hikâyeci arkadaşa gözler üstüne ne düşündüğünü anlattım ve o da kıyametleri kopartarak bu boş gözlere doldurmaya başladı. Zavallı gözler. İçersine düşen yüzükler, bilezikler, zümrütlerle çoktan kuyumcu dükkânına dönmüştü. Bir aralık arka masaların birinde mırıldanılan bir halk türküsü imdada yetişmese, bu mevzu hakkında bir tek kelime söyleyecek takatim kalmamıştı. Türküden şu satırları yakaladım:

«Kaşlarını yıktı geçti».

Gözler hakkında ne demek istediğimi, yıkılan kaşlarla izah etmekten başka çare yoktu. Bu türküyü Allah göndermişti. İşte sevgilisinin gözleri içerisinde boğulmayan bir şair. İşte gözlerin bakışına, manasına kapılmadan doğrudan doğruya gözlerin çatısını gören bir sanatkâr.

Kaşların keman gibi çekildiğini, yılan gibi kıvrıldığını görmüştüm ama, yıkılıp devrildiğini işitmemiştim. Halk türküsündeki kaşlar yıkılırken kaş üstüne bina edilen edebiyatı devirmekle kalmamış, göze ait söylenen sözleri de kökünden sarsmıştı. Kaşların yalnızca rengi değil, yüzümüzün mühim bir parçasının karakterini gösteren bir türküden hareket ederek hakiki bir ressamın göz için yapılacak edebiyatla zerre kadar alakası olmadığını izaha çalıştım. Bu kâfi gelmedi. Resim sanatına en yakın bir sanat olan heykel üzerinde uzun uzadıya durmak icap etti. Allaha çok şükür, heykel hakkında ediplerin anlattıkları ve içerisine rastgele bir sürü mana doldurdukları göz yoktu. Onların allayıp pulladıkları gözlerin yerinde sadece bir boşluk, nihayet bir santimetrelik bir çukurdan başka bir şey yoktu.. Gözün renkli kısmının yerinde yeller esiyordu. Buna mukabil, bu renkli yaprağı taşıyan mahfaza, alnın altındaki boşluğa gömülmüş göz çıkıntısı, büyük bir vuzuhla takip ediliyordu.

Heykelde birçok ediplerin ressamdan ısrarla istedikleri ve birçok işler başardığına kanaat getirdikleri meşhur gözbebekleri yoktu. Fakat buna rağmen Milo Venüsünün yüzünden hiçbir şey eksik değildi. Şekilleri kavrayış hususunda hiçbir zaman bir heykeltraştan aşağıya kalmayan ressam için de gözler, ancak bulundukları boşluk veya çıkıntı ile mütalaa edilmedikçe yüze hiçbir şey ilave etmeyen, lüzumsuz iki lekeden başka bir şey değildi. Nitekim uyuyan bir insan yüzünde gözkapaklarının meşhur gözbebeklerini kapatmasıyla, göz

bahsi, ressam için hal edilmiş oluyordu. Gözkapakları, göz hakkında yapılan bütün bir edebiyat üzerine kapanıyordu. Edipler istedikleri kadar kirpiklere tutunarak göz nurunu arayadursunlar, eğer bir ressam ve heykeltraş endişesiyle, insan yüzüne bakmayı bilmiyorlarsa, gözkapakları üzerinde işe yarar bir şeyler bulamayacaklardı.

Velhasıl dostum, ressamlarla düşüp kalktıkları halde müzelerin sadık resimcileri oldukları halde, ben resim ve heykelde doğrudan doğruya şeklin güzelliğini kavrayan edip görmedim. Bir yüzün, bir kulağın, bir kalçanın, en ufak bir mana ifade etmeden sadece güzel bir girinti çıkıntı düğümü olduğunu onlara anlatmak bir mesele.

Gözün bakışı, bu bakışın iyi veya kötü bir manası olabilir. Edip bu bakıştan birçok şeyler çıkartabilir. Fakat bu bakış, gözü hokka gibi basılı olduğu çukurdan sarsmadıkça, ressamı alakadar etmez.

Bir modelin ağzından çıkan sözler ressamın ne işine yarar? Bunlar ressamı ne kadar alakadar ediyorsa, gözümüzden çıktığı farz olunan manalı, ışıklı bakışlar da onu, o kadar alakadar eder.

RESSAM İLE DEMİRCİ

Bedri Rahmi'yi tanırsınız. O Yeni Adam'a hemen başından beri resim yapmış, durmamış, çalışmıştır. Bedri Rahmi'yi nasıl tanımazsınız? O anatomiyi, perspektivi hiçe sayan, dış âlemini unutup, içinin âlemine kapanan ve o çarpık çurpuk, saf resimleriyle bize bu iç ve gizlilik âleminin sırlarını söyleyen «inconscience» sanatkârın kendisidir. Bedri Rahmi kendi çağının birçok genç artistleri gibi resmi yavan bir elişçiliği olarak anlayanlardan değildir, kültürsüz ressamın boyacı bile olamayacağını bilir, onun için her fırsatla edebiyatın tadını tatmıştır. Buraya bastığımız güzel yazısı fırça gibi kalem kullanmasını da bildiğini bize gösteriyor.

Köprüden geçiyordu. Saçları bir pencere camında taranmış, kravatı ezbere takıldığı halde tam yakasının ortasına isabet etmişti. Koltuğunun altında büyükçe bir blok, ceketinin üst cebinde yedi renk kurşunkalemi vardı ve hava çocukluğunun havaları kadar ılıktı. Karşısında gök, bol çivitle yıkanmış beyaz bir yatak çarşafı gibi, rüzgârla dolup boşanıyordu.

Ressam nedense bugün sırtı yeşil bir balık gibi pırıldayan ve yemyeşil bir yosun kokusu yükselen Haliç tarafına bakmadı bile. Halbuki o niyetle evden çıkmış, uzaktan çiçeği koparılmış bir karanfil sapına benzettiği Süleymaniye minarelerini en öndeki Yemiş iskelesinden yükselen sandal direkleriyle barıştırmaya karar

vermişti. Fakat bugün Sarayburnu'nda yepyeni bir âlem keşfediyordu. Bugün Topkapı Sarayının kubbelerini her günkünden daha yuvarlak, duvarlarını daha beyaz ve bacalar arasında mekik dokuyan ağaçları eski Türk çinilerindeki yeşiller kadar cana yakın bulmuştu.

Köprünün parmaklıkları üzerine blokunu yerleştirdi. Kalemlerinden birinin ucunu Sultanahmet'in minarelerinin ucu kadar sivriltti ve çalışmaya başladı. Karşısında gök, bol çivitle yıkanmış beyaz bir yatak çarşafı gibi kabarıyordu. Köprüden Selimiye Kışlasına kadar uzayan denizin üstünde iri beyaz dolgun bulutlar vardı. Dünyanın en çok çiçeğe benzeyen bulutları!.. Hem çalışıyor hem de bu dolgun bulutlara bir çengel takıp onları istediği yere kadar sürmeyi, mesela Selimiye üstündeki bulutları Topkapı Sarayının üzerine asmayı düşünüyordu. Saray, bulut, çengelden birden bire aklına bir şey gelmiş olacak ki durdu, «dünyanın en kötü ressamı çalışırken böyle saraya, çengele takılandır». Aklından şunlar geçiyordu. Ah minnacık bir köşk yapsam ardıç ağacından, içersinde bir sürü tuvalim ve boyam olsa ve ardıç ağcından köşküme bir ip bağlasam, ipin ucunda bir çengel, büyük kollarım olsa, o çengeli istediğim buluta atsam, takılsa ve beni istediğim peyzajın önüne götürse, çalışsam, çalışsam!.. Kötü ressam resmini yarıda bırakıp bulutlara çengel takarken arkasından iriyarı bir adamın kendisine çarpmasıyla Sultanahmet'in minaresi kadar ucunu sivriltiği üç nümro Faber kaleminin dibinden kırılması bir oldu. İriyarı adam kalemine hazin hazin bakan ressama dönerek,

— Tam bulmuşsun resim yapacak yeri, dedi, nerdeyse boğaz vapurlarının üstüne çıkacaksın!..

— Fakat...

İriyarı adam fakatın sonunu beklemeyerek şahadetparmağında sarılı duran ve bir eldiven sadakatiyle zorlu bir parmağın yerini saklayan sargı bezini blokun üzerine attı.

— Al da derdini buna anlat, benim kaybedecek çok vaktim yok, dedi ve uzaklaştı.

İçerisinde dipdiri bir parmak boşluğu duran sargı, ressama dedi ki:

— Dostum dün ustam eline kocaman bir çekiç yedi ve parmağından bir parça et dışarı fırladı, fakat usta gık bile demedi, gördüğün gibi beni sarıp sarmaladı, akşam beraber eve dönüyorduk, sen köprünün öteki tarafında yine bir şeyler çiziyordun, baktık: ne ustam, ne de ben çizdiğin şeyleri seçebildik, fakat ustam bütün gece hep seninle, senin orada ne yaptığınla meşgul oldu durdu. Bu adamların başka işleri güçleri yok mudur, yoksa bununla mı geçinirler? Bu ecüç bücüç şeyleri satmanın yolunu buluyorlarsa âlâ bir meslek, biz akşama kadar çekiç sallayalım, elimize geçen beş kuruşun yarısını da sargı bezine verelim, bayımız köprü başında Haliç'e baksın, üç beş çigzi karalasın ve bununla kravatına varıncaya kadar bütün ihtiyaçlarını temin etsin. Ressam içerisinde canlı bir parmağın boşluğunu dolduran sargı bezine dedi ki:

— Önce müsaade et de sana benim bütün günlerimi birkaç çizgi karalamakla geçirmediğimi söyleyeyim. Bu benim çalışmamın çerezi-

dir. Sonra ustana de ki: bu iş öyle göründüğü kadar kolay bir iş değildir. Senin ustan dostum, her gün bu köprüden geçer, fakat o hiçbir zaman dünyanın en güzel bulutlarını yoğuran bu göklere başını kaldırmaz...

— Ya ustam köprüden geçerken ekmek parasını düşünüyorsa?..

— Ben onun ekmek parasını düşünmediği günlerini de bilirim, o bulutlara bakmaz dostum. Karşıki kubbelerin bir incir kadar lezzetle kabardığını, ağaçların bin bir oyunla duvarların üzerinde ördüğü dantelaları, vapurların bir güvercin göğsü gibi fışkıran beyaz kaburgalarını görmez, belki görmeye vakti yoktur, belki göre göre bıkmıştır...

Ben bıkmıyorum dostum. Ben onların önünde saatlerce, günlerce, senelerce kalacak ve bir gün senin ustan gözlerini faltaşı kadar açacak «A a a!» diyecek, bu benim üzerinden her gün geçtiğim köprü!.. Meğer bizim köprünün üstünden ne beyaz bulutlar geçermiş, meğer altındaki su bu kadar gül kokarmış... Ustana selam söyle dostum. Ben fena bir adam değilim, ben ona hangi vesileyle olursa olsun, görmeden geçtiği şeyleri göstererek, sevmeden kaybettiği güzellikleri toplayıp ayağına getireceğim. Hem bana bak: yarın gelip ustana bir çengel ismarlayacağım. Ardıç köşkümü dünyanın en güzel bulutlarına takabilmem için...

(Yeni Adam, s. 70, 2.5.1935)

YUKULE - LE VE PARİS

Bulvar Raspay'dan geçiyorduk. Otobüsün şişman tekerlekleri; siyah bir köle kadar sadık asfalta bir şeyler mırıldanıyordu. Yol boyunca Mösyö Briyan'ın bıyıklarını yetiştiren saç sularından tutun da fare kapanlarına kadar afişler diziliydi ve o aralık Bulvar Raspay, Monparnas'tan geçiyordu. Asfaltın nereden çıktığını düşündüğünü sandığım Çinli dostum Yukule-le birden döndü ve

— Sana bir şey söyleyeyim mi, dedi. Ben Paris'ten korkuyorum...

— Niçin Yukule-le, dedim. Omuzlarını «bilmem ki» der gibi silkti ve sustu...

Bulvar Raspay'ın bitip tükenmeye niyeti yoktu. İndik ve Monparnas kahvelerinden birinde oturduk. Çinli dostumun bir türlü rengini kestiremediğim gözlerinde korkuya benzer bir şey aradım. Yoktu. Ve mütemadiyen susuyordu. Karşımızdaki kahvelerde renkli bir kalabalık kaynaşıyordu.. İçinde Fransızdan başka bütün milletlerin Paris'e sanatkâr olsun diye, gönderdikleri ve Paris'in Monparnas'a havale ettiği bu güzel elbiseli insanlar günün hemen her saatinde bu kahvelere dolar boşanırlardı.

Önümüzden gayet iyi giyinmiş, çekik gözlü

bir kızla, kravatı çok renkli ve pantolonu çok ütülü bir delikanlı Yukule-le'yi selamlayarak geçtiler:

— Kim bunlar Yukule-le, dedim.

— Delikanlıyı tanımıyorum, fakat kızcağızla Çin'den beraber geldik. O da benim gibi resim yapmak için geliyordu. Fakat geleli beş sene oluyor, resim yaptığını görmedim.

Yukule-le içini çekti ve

— Haydi bu kızcağızın resim yapmaya niyeti zaten Çin'de iken bile yoktu. Fakat çok iyi tanıdığım ve istidadına inandığım birkaç ressam arkadaşım daha vardı ki, Monparnas onları dansör, garson yaptı.

Şimdi bir parça Yukule-le'nin korkusunu anlar gibi oluyordum. Fakat dostumla beraber sabahtan akşama kadar atölyede harıl harıl çalışıyor ve bir tek sergi kaçırmıyorduk.

— Yukule-le, dedim. Zennederim senin dansör olmağa hiç de niyetin yok...

Güldü,

— Değil... dedi. Yalnız içimde bir korku, bir dövüş var. Dinle: Ben Paris'e yalnız sanat yapmaya gelmiştim. Gelirken kafamda ak sakallı muhterem bir hoca tipi ve yalnız resimden, resmin ameleliğinden, felsefesinden, edebiyatından konuşulan bir atölye ve cigaradan başka keyif verici içki kullanmayan arkadaşlar tasavvur ediyordum. Atölyeden çıkıp Louvr'a Louvr'dan çıkıp sergilere, galerilere girecektim. Paris benim için muazzam bir resim atölyesi olacaktı. Kartpostallarda Paris'in göbeğinden fışkıran Eyfel Kulesini ben bir resim sehpası gibi bu atölyenin ortasına dikmiştim.

İlk sene Paris o kadar gözlerimi kamaştırdı ki, umduklarımı bulduğumun farkında bile olmadım. Fakat bir parça sonra muhterem hocaların, ak sakalları yerinde yeller estiğini ve Paris'in muazzam bir atölye değil, muazzam bir kahve, daha doğrusu muazzam bir kumarhane olduğunu anladım. Beni günün her saatinde kahveye sürükleyen arkadaşlarıma uymamak için kendimi güç tuttum. Fakat şu son zamanlarda yine içimde dövüş başladı. Şimdi Paris'in tanımadığım yolları adım başında bana göz kırpıp duruyorlar. Geçen gün Eyfel Kulesine çıkmıştık.. Yarabbi, Paris meğer ne kadar büyükmüş!.. Bir aralık kendi oturduğum mahalleyi bulmaya çalıştım. Atölye ile evimin arasına bir hat çektim. Bu hattı müzeler ve galerilere kadar uzattım. Bu milyonlarca çizgi arasında, benim dokunduğum çizgiler ne kadar zavallı kaldılar.

Bir aralık Eyfel'in üzerinden bağırmak, bütün Paris'i kucaklamak için Allahtan kocaman kollar istedim...

Bir aralık sanatı gülünç bir iddia, sanatkârı zavallı bir muhteris buldum.. Sanatla Paris içimde o günden beri dövüşmeye başladılar. Klasikleri, onların sabırlarını düşünüyor, ürperiyordum. Onları, o büyük insanları, nesilleri kurumuş muazzam mamutlara benzettim. «Eğer Mikelanj da sinemaya gitmek isteseydi, Vatikan'da beş şaheser eksik olacaktı» diye kabahati medeniyetin, otomobillerin, metroların, tramvayların sırtına yüklemeye çalıştım. Sonra bana bütün şaheserleri göstermek fırsatını veren şeyin yine medeniyet olduğu aklıma geldi, utandım.

Beni ta Pekin'den buraya kadar soluyarak getiren buhar kuvvetlerine küfrediyordum. Sanatı bir ihtiras halinde ölene kadar ciğerleriyle körükleyen dâhilere küfrediyordum. Sanatı bir eğlence olmaktan çıkarıp onu korkunç bir ilim, ucu bucağı olmayan bambaşka bir âlem yapanları artık dinlemez oldum.

Yukule-le'nin* bu kadar heyecanlı konuştuğunu ilk defa görüyordum. Yüzü kıpkırmızı olmuştu ve rengini bir türlü kestiremediğim gözlerinde akmayan yaşların parıltısı vardı. En ince çizgileri çizerken titremeyen güzel e l l e r i titriyordu. Onun bu güzel heyecanına hürmet ediyor, susuyordum. Ondaki sanat aşkının, birçoklarını silip süpüren «Paris'i yaşamak» aşkına galip geleceğinden emindim. Yukule-le güzel bir resim yaptığı zaman bir çocuk gibi sevinir, yanındakilerin boynuna sarılır, hiç âdeti olmadığı halde şarkı söylerdi. Onu kaç defa çok sevdiği bir resim karşısında ağlarken gördüm.

(Tan, 11.6.1935)

* Çinli dostumun asıl ismi «Yukule-le» değildi. Bundan daha uzun, fakat buna benzer bir ismi vardı. Atölyede herkes onu kısaca bu isimle çağırıyordu.

YUKULE-LE YAZIYOR 1

Şimdiye kadar bir tek resim satabilen arkadaşım, onu da nasıl sattığını anlatıyor.

İki sene oluyor. Atölyede çalışan bir İsviçreli yanıma gelmiş ve bana o hafta yaptığım ufak bir portreyi kaç paraya satacağımı sormuştu. O zamana kadar böyle bir teklif karşısında kalacağımı hiç aklıma getirmediğim için birdenbire şaşırmıştım. Bu şaşkınlıkla İsviçreliye kaba bir cevap verdim:

— Ben resim satmıyorum!.

İsviçreli niçin resim satmadığımı sorunca, yine ona verilecek bir cevap bulamamıştım:

— Ben şimdiye kadar hiç resim satmadım ki...

— İyi ya! Ben Paris'te birçok atölyelerde çalıştım ve her atölyeden bir resim satın aldım. Sizin bu portrenizi muhakkak satın almak isterdim. Size üç yüz frank teklif edeceğim.

Neden sonra üç yüz franga kaç tüp boya satın alabileceğimi hesaplayan ben, bir türlü «resim satmak» ameliyesine razı olamamış ve İsviçreliyi kırmıştım. O bu inadın nerden geldiğini anlamayarak dudak büküp giderken, ben bir ressamın resim satmasının ne demek olduğunu düşünüyordum. İsviçrelinin üç yüz frangıyla daha neler alabileceğimi gözümün önüne getiriyor ve resme para vermesini bir türlü ak-

lım almıyordu. İsviçreli bu portreyi benim sevdiğim gibi mi seviyor, yoksa sadece memleketine bir Paris kokusu götürmek için her atölyeden bir resim mi topluyordu?.. Ben o resmin yalnız beni eğlendirdiğini, üzdüğünü zannediyordum. Demek o, başkalarını da aynı nispette eğlendiriyordu. Demek üzerinde çalışırken bana hayatımın en zevkli saatlerini yaşatan bir resim, üstelik bana bir kat elbise, bir çift pabuç ve kocaman boya tüpleri de verebilecekti. Fakat ben her zaman yaptığım resimlerden bir hafta sonra utanıyor, onların duvarda durmasına bile tahammül edemiyor, bütün yüreğimle onu senelerce duvarına asacak olan adama acıyordum. Birçok sevdiklerime bu yüzden değil resim satmaya, hediye etmeye bile elim varmadı.

Aradan zaman geçtikçe ve bütçemde sık sık tekrar eden açıklar ortaya çıkınca ve ortada satılacak ne bir saat ve ne de bir zincir kalınca, sıra ister istemez resim satmaya gelmişti. Birçok arkadaşlara beş on franga puşatlar, krokiler satmaya başladım. Bu bir satıştan fazla bir arkadaşlıktı. Fakat geçen gün hayatımda ilk defa resmen bir resim sattım. Bak nasıl oldu:

Lüksemburg Parkında bir peyzaj yapıyordum. Arkamda cıvıldaşan bir çocuk sürüsü vardı. Hiç korkmadan resmi tenkit ediyorlar, bana akıl öğretiyorlardı. Çocukların arasında yaşlıca ve gayet temiz giyinmiş bir adamin yarım saattir arkamda durması ve büyük bir dikkatle yaptığım resmi seyretmesi tuhafıma, daha doğrusu hoşuma gidiyordu. Resmi bitirmiş kutumu topluyordum. Yakasında Lejyon Donör taşıyan

yaşlı adam gayet nazik bir lisanla, yaptığım resmi tenkit etti. Ve öteki resimlerimi görmek için bir gün atölyeme gelmek istediğini söyledi. Bu güzel alakayı maalmemnuniye kabul etmiş ve kendisine adresimi vermiştim. Bir parça sonra Sorbon'da edebiyat profesörü olduğunu öğrendiğim yaşlı adam benim kellifelli bir atölyem olduğunu zannediyordu. Fakat herhalde odamı değil, resimlerimi görmeye geleceği için pek üzülmüyordum. İki üç gün sonra üstelik bir de genç kızı ile resimlerimi görmeye gelen profesör, bana açıkça bir resim satın almak istediğini söyleyince, yine iki sene evvelki teklif karşısında duyduğum sıkıntı baş gösterdi. İşin acıklı tarafı, profesör bana fiyat soruyordu! Birer koyun gibi satılığa çıkarılan resimlerimden hiçbir zaman o günkü kadar utanmadım. O günlerde dehşetli surette paraya ihtiyacım olduğu halde profesörün kızı ile beraber o anda beni derhal yalnız bırakmalarını ve bütün resimlerimi beş parasız alıp götürmelerini istiyordum.

Fakat profesör kızı ile baş başa vererek nihayet intihap ettikleri üç resim üzerinde büyük bir münakaşaya daldılar. Ben artık dayanamamış ve sudan bir bahane ile onları bir parça yalnız bırakıp kendimi dışarı atmıştım. Odaya geldiğim zaman profesör bir peyzaj önünde kararını vermişti:

— Size daha çok vermek isterdim. Fakat ancak iki yüz frank.

— Çok bile. Kabul ediyorum, derken öteki iki resmi de kızına hediye etmeye uğraşıyordum.

(Tan, 25.6.1935)

YUKULE - LE PİCASSO'YU GÖRMEYE GİDİYOR

Dom ve Kupol'un bloklarındaki bütün mektupluk kâğıtları krokilerle doldurarak onları boşuna beklerdik. Bütün ağzı pipolu adamları Picasso zanneder, yüreğimiz hoplardı. Ve bütün sakallı gözlüklüleri Matisse'e benzeterek yerimizden olurduk... Böylece boşu boşuna onları beklerken yalnız kahvenin kâğıtlarını değil, bir türlü kıyamadığımız kendi resim bloklarımızı da bin bir çeşit çizgilerle doldurur, ağzımızı burnumuzu mürekkeplerdik. Ağzımızda dolmakalem mürekkebinin tadı, başımızın içinde renkli bir uğultu, dinlenmek için oturduğumuz kahveden yorgun kalkardık. «Onlar» gelmezlerdi... Halbuki vaktiyle gelirlermiş ve bu kahvelerde tatlı tatlı resim münakaşaları yaparlarmış.

Yukule-le ile «onlar»ı ve bilhassa Paris'te olduğuna emin olduğumuz Picasso'yu, Monparnas kahvelerinde görmekten ümidi kesince bir kolayını bularak Picasso'nun adresini elde ettik. Kararımızı vermiştik: Bir gün aradan bir hafta geçtiği halde henüz nefret etmeye başlamadığımız birkaç resmi sırtlayınca, Picasso'nun evinin yolunu tutacaktık.

Gün geldi, Yukule-le en temiz gömleğini giyindi, ben en az boyalı ceketimi fırçaladım, başımızın üstünde gümüş renkli bir gök, içimizde büyük bir maça giden iki çocuğun sabırsız

ve hırçın yüreği, kolumuzun altında resimler yola çıktık... Büyük mağazaların birinin camında yüzlerimizi sapsarı, koltuğumuzdaki resimleri cesaretimizden kocaman bulduk, Yukule-le bir aralık,

— Ya evde yoksa... dedi.

— Talihimize küseriz... dedim.

Seine'i adım başı çevik bir adımla zıplayarak karşıya geçen, kesmeşeker kadar beyaz köprülerin birinden geçiyorduk. Yukule-le adımlarını yavaşlattı:

— Daha geçen gün dedi, rüyamda Picasso'yu gördüm: Adını bilmediğim bir bahçede resim yapıyordum. Bir türlü bir ağacın gövdesini bükemiyor ve mütemadiyen yaptığımı kazıyor, terliyordum. Ellerim vıcık vıcık boya içinde idi. Fırça temizlemek için bez almayı unutmuştum. Bir aralık bana boynuma kadar bir bataklığa gömülmüşüm hissini veren yağlı ellerimi toprağa sürerek temizlemek istedim. Arkamda yırtılan bir kumaş sesi işiterek döndüm. Faltaşı gibi açılan gözlerimin önünde kocaman piposuyla Picasso'yu gördüm. Ceketinin astarını koparmış, bana uzatıyordu!

Ve bu ceketli rüyayı da Picasso'ya anlatmaya karar verdik.

Renksiz, şekilsiz, büyük şehirlerin toptan kurduğu somurtmuş bir apartman kapısı önünde durduk. «23», onun apartmanının numarası idi,

— Yukule-le dedim, ya meşgulse ve çalıştığı için bizi kabul etmezse!

— Bu sefer talihimize değil de, Picasso'ya küseriz, dedi.

Ve asansörsüz apartmanın merdivenlerini sarp bir tepeye tırmananların cesaret ve korkusu ile tırmanmaya başladık. Kapının önüne geldiğimiz zaman yüz paralık cesaretimiz kalmamıştı. Biz imtihan kapısında balmumu gibi bükülen bacaklarımızı sürüklemeye başlamıştık. Para attık, zili çalmak vazifesi bana düşüyordu.

Kapıyı sarı benizli bir kadıncağız açtı, sırtında bir «hemşire» gömleği vardı. Birden «Acaba Picasso hasta mı» diye düşündüm.

Evvela üstadın evde olup olmadığını sorduk. Evdeydi ve meşgul değildi. Fakat beyaz gömlekli kadın bize,

— Kendilerine kim tarafından geldiğinizi söyleyeyim, diye sorunca, Yukule-le ile birbirimize bakmaya başladık. Kimse tarafından gelmediğimizi ve yalnız üstadın nasihatlerini almaya geldiğimizi söyledik. Yüzümüzün rengini ve sesimizin tonunu beğenmeyen kadıncağız,

— Vallahi, dedi, öyle ise telefon etmeniz lazımdı!.

Boyunlarımızı büktük, af diledik, gidiyorduk. Kadıncağız bükülen boyunlarımıza acımış olacak,

— Bir parça durun, dedi ve bizi içeri aldı: Ben bir defa da kendisine sorayım...

Teşekkür ettik. Kadıncağız parmaklarıyla basarak koridorda kayboldu... Biz ümit dolu gözlerle etrafa bakarak beklemeye başladık. Tozlu bir kütüphane gördük. Kırık camlarının biri önünde mukavva üzerine yeni Picasso'lardan bir tane gördük... Ve bütün gördüğümüz bu oldu... Kadıncağız göründü, bu sefer onun boynu bükülmüştü:

— Maalesef... dedi. Muhakkak telefon etmeniz lazımmış.

Bizim halimize acıdığını sandığımız kadıncağıza gene teşekkür ettik. Ve çıktık..

Picasso'ya küsmüştük...

Onun resimleriyle dolu mecmualarımızı, kitaplarımızı en altına nefyettik. Aradan günler geçti. Her geçen gün, kabahati onun sırtından alıp bizimkine yüklüyordu. Picasso'dan para, yazı, resim dilenmeye gidenler olduğunu öğrendik...

Ve bir gün az kalsın atölyede ona «hırsız» diyen ve bizim ikimiz boyunda bir Amerikalı ile yumruk yumruğa gelecektik.

(Tan, 9.7.1935)

BİR MODELİN HİKÂYESİ

— Sen benim gözlerime iyi bak iri pabuçlu efendi. Ben şaşı değilim, dedi ve üzerinde dört gündür uğraştığım portreye cebinden çıkardığı füzenle kocaman bıyıklar taktı!

— Bu şaşı gözlere gelince, onları da ancak gözlükle... demesine kalmadı, atölyenin kapısı açıldı, hoca geliyordu... Bugati derhal elindeki kömürü bırakarak geri çekilmiş ve arkamda resmi seyreder gibi bir hal takınmıştı. Yavaş sesle şunları söylediğini duydum:

— Çabuk bıyıkları siliver yoksa hoca ikimizi de kapı dışarı eder. İri pabuçlu efendi.

Ben bıyıkları silerken o üstündeki mavi güller açan balrenkli paravananın arkasında soyunmaya gidiyordu.

Bugati daha geçen hafta bizim atölyede poze etmeye başlamıştı, ensesinin üstünde bin bir arzu ile kabarıp düğümlenen simsiyah saçları, en uzun süren pozlarda esnemeyen, için için şarkı söylemesini bilen zeki gözleri ve harikulade güzel bir vücudu vardı...

Biricik kabahati bütün atölye sakinlerine en kısası üç kelimeden mürekkep garip garip isimler takmasıydı. Benim 45 numara pabuçlarıma musallat olmuştu. Yaşı altmışı bulduğu halde hâlâ genç ve dinç hamlelerle resim yapmaya çalışan bir Amerikalı hatuna «iç içe üç

küçük hanım» adını taktığı için az kalsın atölyeye geldiğinin ertesi günü kapı dışarı ediliyordu. Kabahati onun yanlış anlamasına yükledik...

Bugati'nin hikâyesini merak ediyordum. Bütün modellerin arkasında acıklı bir hikâye vardır. Modeller vardır ki, renklerini unutan gözlerinden, sonsuz bir bezginlik akar, atölyedeki en salgın neşeye kulak asmazlar, bunlar ekseriya mütekait bar dansözleridir. Ağızlarını bıçak açmaz, çoğu poze ederken uyur poz değişir. Eski pozu bulmak için akla karayı seçeriz.

Modeller vardır ki; sehpa arkadaşınızın kulağınıza eğilerek anlattığı şeye sizden evvel güler. Bu ikinci soy modeller gençliklerini barlarda bırakmayan ve henüz hayata küsmemiş, kadınlardır. Bunların doğrudan doğruya atölyelerde gözleri açılır...

Modeller vardır ki, ilk atölyeye geldikleri gün kendilerine çırılçıplak poze edecekleri söylendiği zaman bir gelincik tarlası kadar kızarır ve bu teklifin şaka olmadığını duvardaki resimlerden öğrenince şırrak diye düşer bayılırlar.

Ben Bugati'nin bayılıp bayılmadığını merak ediyordum.

Ahbaplığımızı 45 numara pabuçlarımdan daha büyük bir çikolata ile takviye ettiğim bir gün ona,

— Bugati, dedim, senin ismin benim zihnimi kurcalıyor, ben bu isml..

— Hatırlar gibi oluyorsun değil mi... diye sözümü kesti...

Büyük bir iştiha ile çikolatasını yerken,

— Bu bir ceylan kadar güzel bir otomobil

ismidir... dedi. Tam bir senedir kullanıyorum. Daha güzel bir marka çıkarsa değiştireceğim..

— Peki ya asıl ismin?.

— Amma da isim meraklısıymışsın ha!.. Eski ismim matah bir şey olsa hiç değiştirir miydim?.. Hem iri pabuçlu efendi ben daha senin ismini sormadım bile...

Bugati bir gün atölyeye sapsarı geldi. Her gün sımsıkı bir itina ile taranmış parlak saçları darmadağınıktı, kimseye dilini çıkarmadan doğru paravananın arkasına gitti. Hiçbirimiz poz saatine kadar yanına gitmeye cesaret edemedik. Bütün gün ağzından bir tek kelime çıkmamıştı. Son pozu duramayacağını, hasta olduğunu söyledi ve selamsız sabahsız atölyeden çıktı. Onu Lüksemburg ağaçlarından biri altında sessizce ağlar buldum, yanı başına oturdum. Dudaklarını ısırarak yüzüme baktı, sonra başını öteye çevirdi..

Ömrümde bu kadar güzel ve kana kana ağlayan bir çift göz görmedim.

Bu ılık ve güzel gözyaşı sağnağının dinmesini bekledim. Zaten çok uzun sürmedi, bütün bulutlarının yağmurunu ağlayan, ılık bir gökyüzü kadar durulan gözlerini bana kaldırdı.

Bugati'nin gözleri gülüyordu. Korka korka koluma girdi ve ilk defa olarak bana anamın verdiği isimle hitap ederek:

— Hadi dedi beni uzak bir yere götür, dedi. Sana orada asıl ismimin ne olduğunu söyleyeceğim.

Sen üzerinde işleyen ufacık gemilerden birisine bindik. Bu gemi bizi Senklu'ya götürdü, bol bir rüzgâr yüzüne eski neşesini değilse de

eski rengini getirdi. Hasır iskemleleri yüze sıhhatli bembeyaz bir dizi diş gibi gülen yemyeşil bir kahvede oturduk.

Bugati sigarasını yakarken,

— Şimdi dinle isim meraklısı dostum, dedi. Sana Senklu yolundan kısa, fakat ondan biraz daha neşesiz hikâyemi anlatacağım.. Sahici adım (Simon) ve Lyon'da doğdum. Babam ufak bir kahve işletiyordu. İlkmektebi bitirdikten sonra ben de kahvede çalışmaya başlamıştım. Günlerden bir gün işlerimiz iyi gitmeye başladı bir garsona ihtiyacımız oldu. Ve ben ilk gelen garsona âşık oldum. Fakat sevgilim dehşetli surette mahcup bir çocuktu. Elimi sıktığı zaman kıpkırmızı kesiliyordu: Onu hiç açılmadan rafta kapalı kalmaya mahkûm vermut şişelerine benzettim. Bunu bir gün kendisine söylediğim zaman bir hafta dargın durduk... Ve yine günlerden bir gün işlerimiz bozuldu. Ve babam sevgilimi boş bir şişe gibi sokağa attı ve bir daha yüzünü görmedim...

Model Bugati ve âşık Simon... Sustu derin bir nefes aldı, bir sigara daha yaktı.. Ve beni «E? Sonra?...» diye sormaya bırakmadan:

— Ve sonra kırmızı bir şapka için model oldum... Karşımızdaki sokaklardan birinde hususi bir resim atölyesi vardı. Günün her saatinde oradan bizim kahveye kadınlı erkekli bir ressam kafilesi gelir otururlardı... Bir gün içlerinden biri benim «harikulade bir başım» olduğunu bağıra bağıra kahvede ilan etti. Ertesi gün atölyede bir portre için poze ediyordum. Ve hafta sonunda sevgili kırmızı şapkama kavuşmuş bulunuyordum... Portre için poze etmek

çok kolaydı fakat bir gün... muhakkak çıplak durmam lazım geldiğini söylediler yoksa başka bir model arayacaklardı.. Kırmızı şapkamı başımda görmesiyle babamın beni kapı dışarı etmesi bir olmuştu ve yine günlerden bir gün cırılçıplak poze ederken burnumun dibine kadar sokulup gramofon kadar kocaman bir fotoğraf makinesiyle üstelik bir de fotoğrafımı çekmek isteyen bir Amerikalıya mükemmel bir tokat aşkettim. Ve soluğu Paris'te aldım...

Çantasını karıştırdı buruşmuş bir kâğıt çıkardı:

— Ve dün akşam da Suriye'den şu mektubu aldım. Al oku bak ne hoş.

Mektup Simon'un ilk göz ağrısındandı. Bu raftaki vermut şişesi kadar kapalı delikanlı Simon'a delicesine tutulmuş, onu haberi olmadan adım adım takip etmişti... Bir gün Bugati ismi altında resim atölyelerinde çırılçıplak poze eden sevgilisini görmüş ve kapının önüne yığılıvermişti. Suriye'de askerliğini bitirdikten sonra bile hiç de Fransa'ya dönmeye niyeti olmadığını söyleyen zavallı delikanlı mektubunu şöyle bitiriyordu:

«Ölene kadar raftaki vermut şişesi kadar kapalı kalmaya mahkûm olan ben Simon'un çıplaklığına acıyor ve onun için dua ediyorum.»

(Tan, 12.7.1935)

ACIKLI BİR SÜRPRİZ

Monparnas'ın ufacık galerilerinden birinde üçümüz de ilk defa resim teşhir etmiştik. Sergi kapanalı bir hafta olmuş herkes resimlerini almış, beş on gün için kiraladıkları çerçeveleri somurtarak iade etmişlerdi. Resimlerimin üstünde bir sürü gözün ağırlığı sergiden çıkarken kapıcı,

— Size bir mektup var.. dedi..

Adamcağız bana mektubu uzatırken ben bu on günlük adrese mektup gönderenin kim olabileceğini düşünüyor.. Ve birkaç saniye zarfında bu mektubun yalnız çerçevelerini merak eden çerçeveciden olduğunu tahmin ettiğim için kendi kendimi tebrik ediyordum. Fakat zarfın yazısını dolduran «bugünün sanatkârları» başlığını görünce birdenbire işin ve yüzümün rengi değişmişti.

Resimlerim kolumun altında tüy kadar hafif adımlarım sabırsız galeriden çıktım. Bu mektup hayra alametti... Bulvarı ikiye bölen ağaçların altındaki sıralardan birine resimlerimi dayadım. Ve cebimde sıkı sıkı tuttuğum mektubu açtım. Mektup Paris'te ilk defa resim teşhir eden bir ressamı çileden çıkaracak bir şeydi. Bir sanat mecmuasından geliyordu. Ve bana resimlerimin kemale ermiş birer üstat işi olduğu müjdeleniyor. Ve mecmuanın böyle tanın-

mamış büyük kabiliyetleri meydana çıkarmaya hazır bulunduğunu bildirdikten sonra hayatım ve eserlerim hakkında malumat isteniyordu...

Bu mektup bütün sinirlerimi şaha kaldıran bir kırbaç olmuştu... Büyük muvaffakıyetlerin verdiği gururla karışık bir neşeyle sarhoştum. Sevincimi tramvaylara ve metrolara sığmayacak kadar büyük buldum. Ve bir hayli uzak olan evime yürüyerek dönmeye karar verdim.

Hem yürüyor, hem de atölye ve otel arkadaşlarımın bu büyük havadisi nasıl karşılayacaklarını merak ediyordum... Benimle aynı galeride resim teşhir eden iki arkadaşımla aynı otelde oturuyorduk, onlar benden önce resimlerini almışlardı. Bu arkadaşlardan bir tanesi size kendisinden Tan'ın sanat sayfasında birkaç defa bahsettiğim Çinli dostum Yukule-le idi. Öteki bizden çok evvel Paris'e resim tahsiline gelen bir Polonyalı benim kadar onlar da mesleklerinin delisi idiler... Kan ter içinde eve geldiğim zaman ikisini odalarında buldum. Birisinin kapısına bir yumruk ötekisinin kapısına müthiş bir tekme indirerek neşemin azametini ilan ettim... Odalarımız yan yana olduğu için bütün sevincimiz ve sıkıntılarımız derhal birbirimize sirayet edebiliyordu, ikisinin de kulaklarının zarını patlatacak kadar bağırarak, neşemi körükleyen bir halk türküsü tutturmuştum:

«Şu Urfanın ufacık tefecik yolları gelir gelir» diye bağırırken Yukule-le göründü.

— Ne oluyorsun Allah aşkına, diyordu. Yoksa resimlerinin hepsini alacak bir Amerikalı mı buldun?

Ben Yukule-le'nin boynuna sarılırken,

— Ne Amerikalısı dostum, diyordum... Fakat daha mühim. Tahmin edemezsin.. Ve Çinli dostumu üzmeyerek zarfı uzattım.

Yukule-le zarfı görür görmez birden kıpkırmızı olmuştu yüzüme acıyarak baktı. Sonra mektubumu bir tahtakurusu gibi bir tarafa fırlatarak,

— Domuzlar... diye kükredi.

Yukule-le hırsından dudaklarını ısırırken ben hâlâ neşemin küstahlığını, sevimli arkadaşımın kıskançlığına yüklüyor. Ve onu teselli etmeye kadar varıyordum:

Arkadaşım yüzüme yine hazin hazin baktıktan sonra bana soğuk, ama buz gibi soğuk bir duş tesiri yapan havadisi verdi:

— Dostum! Belki bana inanmak istemeyeceksin dedi. Bu dünyanın en feci, en korkunç bir tüccarıdır. Bizim en temiz, en masum sanatkâr gururumuzu pazara çıkaran bu herifleri kendi ellerimle boğmak istiyorum. Ben hâlâ bulutların arasından inmek istemiyordum.

— Amma yaptın ha!.

— Al oku rahat et. Ve sonra, gel bol bol küfredelim, dedi, burnuma aynı renkte, aynı boyda ve aynı başlığı taşıyan bir zarf dayadı ve kapıyı şimşek gibi kaparken,

— Ey Mesih. Ben de senin gibi ecel teri döktüm!.. diyordu.

Titreyen ellerle mektubu çıkardım. Noktasından virgülüne kadar benim mektuba benzeyen bir mektup! Yalnız isimlerimiz değişiyordu! Hırsımdan ağlıyordum... Bir parça evvelki neşemi bir paçavraya çevirenleri ben de Yukule-le gibi bir karış suda boğmak istiyordum.

Polonyalı meydanlarda yoktu.. Bir parça evvel odasında olduğu halde birdenbire sırra kadem basması canımızı sıkmıştı. Yukule-le'yi odasında harıl harıl bir mektup yazarken buldum.

«Bugünün sanatkârları» mecmuasına dehşetli bir küfürname döşeniyordu. Ona bu sevdadan vazgeçmesini bu adamların herhalde çok pişkin olduklarını, onlara başka bir oyun oynamamız icap ettiğini söyledim ve birdenbire aklıma gelen projeyi izah ettim: mecmuanın satışı bu mektupları alan şöhrete susamış sanatkârların bol bol ismarlayacakları nüshalara bağlı olduğu muhakkaktı. İkimiz de dehşetli surette mecmua isteyecek ve heriflere para göndermeyecektik. Bu gerçi namuslu bir iş değildi. Fakat bu korkunç ticaret bizi daha kötü işler yapabilecek kadar sinirlendirmişti..

Mektupları hazırlamış çıkıyorduk, merdivende Polonyalıya rastgeldik. Koltuğunun altında kocaman bir mecmua tomarı vardı. Tomarın üstünde ne görsek beğenirsiniz? Aynı mecmuanın püsküllü başlığı! İkimizi de müthiş bir kahkaha ile sarsılır gören Polonyalı birden şaşırdı. Sonra kızdı ve daha sonra da bizim gülüşümüzü iki misline çıkaran bir söz savurdu:

— Bu devletkuşu her babayiğitin başına konmaz. Tam bir sütun benden bahsediyor.

Yukule-le katılırcasına gülerken birden sustu. Ciddileşti ve sordu:

— Kaç mecmua istemiştin?.

— Otuz. Polonya'daki...

— Aptal!. Yüz tane ismarlasaydın bütün mecmua yalnız senden bahsederdi.

Ve yine gözlerimizden yaş gelene kadar gülmeye başladık.. Fakat Polonyalı artık çileden çıkmıştı. Bütün ciddiyetini takınarak ne demek istediğimi sordu. Ecel teri dökme sırası ona gelmişti, anlattık... Polonyalı nerdeyse ağlayacaktı. Terleyen gözlüklerinin camını silerken,

— Ben de bununla size güzel bir sürpriz yapmayı düşünüyordum... dedi.

Yukule-le birden bana dönerek,

— Ben de, ben de size sürpriz yapmak zekâvetini göstermiştim.. Sen de bugün kabına sığamayan sevincini saklayabilseydin, tadından yenmeyecek bir sürprizle karşılaşacaktın. Neyse haydi şimdi iş başına. Polonyalıyı tomarıyla* baş başa bıraktık. Çıktık... Bir hafta sonra otelin bütün kabinelerini bir sene boyu kâğıtsız bırakmayacak «Bugünün Sanatkârları» mecmuası iki muhteşem tomar halinde kapıdan girerken, biz Paris civarındaki köylerden birinde, şöhrete, ve bu feci ticaretine yuf çekerek resim yapıyorduk.

(Tan, 19.7.1935)

---

* Polonyalı dostumuz bütün bunlara rağmen memleketine bu nüshadan bir tanecik göndermekten kendisini tutamamış ve bu yüzden iki sene sonra güzel sanatlar akademilerinden birisine hoca tayin edilmişti.

YUKULE - LE YAZIYOR* 2

...Ve geçen ay parasızlığın ne demek olduğunu öğrendim. Bu ay da atölyede beni çok müşkül mevkiye koyan bir hikâyeye kahraman oldum. Bu acıklı hikâyeden evvel sana bir ay geciken paramın yüzünden neler çektiğimi anlatacağım: Şimdiye kadar ayın birinde elimi kolumu sallayarak bankaya giriyor ve beni bir ay boyunca kimseye muhtaç etmeden yaşatacak paramı alıyordum. Bankadan, midesini güzelce doyurduktan sonra bir daha «acıkma» denilen hadiseye, çok uzaklarda kalan bir hatıra diye gülümseyen adamın rahat adımlarıyla çıkıyordum. Bankaya gelirken yolda görüp, muhakkak dönüşte satın alacağımı kendi kendime vaat ettiğim likör şişelerinin önünden durmadan geçiyor, daha demin ağzımı sulandıran üzüm salkımları karşısında bir damla iştahı kalmayan adam gibi dudak büküyordum.. Ayaklarımda yeni, yumuşak bir çorap veya uygun bir pabucun tadı. Adımlarımda kendisinden lüzumundan fazla emin olan bir insanın çevikliği ile yürüyordum...

İşte ben her aybaşı bankadan bu nefse itimat aşısını alıp çıkıyor, bu kadar paranın na-

---

* Yukule-le'nin sanat telakkilerini ve Louvre Müzesi hakkında düşündüklerini bildiren ilk mektup «Tan»ın sanat sayfasında çıkmıştı.

sıl olup da bir ayda tükendiğine, ilk günler muntazaman hayret ediyordum. Ayın son günleri, ceplerimi beş parasız, sinirlerimi harap buluyordu... Geçen ay üstelik boyam da tükenmişti! Birkaç haftamı ufak tefek şeyler üzerinde çalışmakla harcadım. Ayın ilk günü bankaya giderken alacağım boyaları hesaplamış bulunuyordum. Fakat bankada ekşi bir havadisle karşılaştım:

— Bu ay paranız biraz gecikecek!..

Her ay bir melek edası ile bana paramı veren adam birden karşımda gorilleşti! Ve kasanın sarı demir parmaklıkları arasından bana dişlerini gösterdi.

Bankadan birkaç yaş ihtiyarlamış çıktım. Dışarda «Âlem gene ol âlem, devran gene ol devran»dı... Bitkin ve dalgın yürüyordum. Bir aralık az kalsın bir yabandomuzu gibi sağa sola dönemeden üzerime doğru inatla ilerleyen kocaman bir otobüsün tekerleri altına girecektim. Bu kötü haber bana, bankadaki memuru gorilleştirmiş, çok sevdiğim şişman tekerli otobüsleri yabandomuzu yapıp çıkmıştı. Bu yetişmiyormuş gibi bir de, metroya inerken çektiğim sıkıntı ve bütün metro sakinlerini birer korkunç kuşa benzetmek illeti baş gösterdi... Her zaman evine çağıran, yüreğini altın kadar saf sandığım bir arkadaşın evine yürüyerek gitmem lazımdı. Yürüyordum. Fakat adım başı koltuğumun altından kayan resimleri düzeltmek, elimi bıçaklayan bavul sapına meram anlatmak lazımdı. Bir aralık nasıl oldu bilmiyorum. Hırsla güzelce sarıp sarmalayamadığım resimlerim kolumun ardından kur-

tuldular. Ve hepsi berbat bir gürültü ile kaldırıma döküldü. İçlerinden bazılarını rüzgâr sürüklemeye çalışırken, ben, bavulumu bırakmış onların ardından koşuyordum. Bir kâğıt benimle alay edercesine alabildiğine havalanıyordu. Sabrım tükenmişti. Rüzgâr kâğıt üzerine yapılan resimlerimi havalandırırken ve bavulum gelen geçenin ayaklarına takılırken, bana kimsecikler yardıma gelmiyor. Ve ben bir sıranın üstüne çökmüş bir çocuk gibi ağlıyordum... Bir polis imdadıma yetişene kadar, hem ağlıyor, hem de üzerlerinde irili ufaklı ayak izlerinin yeri kalan resimlerime bakıyordum.. Eksik olmasın polis efendi ayaklarıyla sürüyerek bavulumu bana kadar sürükledi:

— Amma da yaptın ha delikanlı, dedi. Hadi topla resimlerini.

Ben üstünden bir sürü insan geçen resimlerimi toplarken, düşen fırçasını ressamdan evvel eğilip alan ve af dileyen sanatkâra «Bilakis, sizin gibi bir sanatkârın yere düşen fırçasını almak benim için bir şereftir» diyen haşmetlu kral hazretlerini düşünüyordum.

Birkaç gün evinde kalmam, yüreğinin altından olduğunu zannettiğim arkadaşın, fena halde keyfini kaçırmıştı. Bu birkaç gün içinde, bu arkadaş yüreğinin altın kaplamalı kalp bir mangır olduğunu öğrendim. Halbuki o beni ne ısrarla evine çağırıp dururdu.

Ve işte dostum, hiç ümit etmediğim silik bir arkadaş yüzü bir gün imdadıma yetişmese, ayın sonunu beklemeyecek, belki çoktan bir serseri gibi memleketime iade edilmiş bulunacaktım.

Sana gelecek mektubumda, geçen ay parasızlıktan çektiğim sıkıntı ile harap olan sinirlerimi, bu ay atölyede tamamıyla sarsan acıklı bir hikâyeyi anlatacağım.

(Tan, 3.8.1935)

YUKULE LE ÂŞIK

...Atölyede haftanın son günü olduğu için çocuklar harıl harıl çalışıyor. Kulaklarımızın bir saat işlemesine alıştığı kadar alışmış olduğu fırça ve füzen hışıltısı hesaba katılmazsa çıt çıkmıyordu. Ne zamandan beri özlediğimiz bu sükûtu o gün, çalışırken muhakkak şarkı söyleyen veya ıslıkla bitip tükenme bilmeyen konserler veren İtalyan arkadaşımıza borçlu idi. O, bugün gelmemişti! Repoda da ondan... Şarkılarının artık tahammül edilmeyecek bir hale gelmesinden bahsediyorduk, birden dışarda merdivenleri çatırdatırcasına askeri adım sesleri ve arkasından atölyenin ufacık koridoruna sığmayıp taşan yaygaracı sesini duyduk, ciğerlerinin bütün kuvveti ile avaz avaz bağırarak Karmen'in «Toreodor»ünü söylüyor. Ve şarkısına merdivenleri çatırdatan adımlarını uyduruyordu. Atölyede kimimiz gülüyor, kimimiz de şimdiden biraz evvelki canım sükûta hasret çekmeye başlıyorduk. O bir aralık şarkısını kesmiş ve biz çalışmaya başlarken bir top gibi içeri,

— Müjde!.. diye bağırarak girmiş ve derhal bir iskemle üzerine çıkarak, bize çok büyük müjdesi olduğunu, bir dakikacık olsun çalışmayı bırakarak kendisini dinlememizi rica etmişti.

İster istemez kendisini dinlettiren İtalyan arkadaş:

— Korkmayın! Size ne yeni öğrendiğim bir şarkıyı söyleyecek, ne de bedava bir matine sergisini müjdeliyeceğim.

Sonra bir eliyle bize «sükût» işareti yaparken ötekiyle kâtibin odasını göstererek,

— Biraz sonra İngiltere'nin en güzel kızı aramızda olacak! Şimdi içerde bizim atölyeye kaydoluyor, kâtibe aylığı vermek için uğradım. Kâtibi bitik bir halde buldum. Bana aylığı soracak halde değil, Mis «Joslen»in adına kafiye arıyor! Aman çocuklar Mis Joslen'e bir sürpriz yapalım. Kâtip onu bize takdim ederken, ben sesimin en pürüzsüzüyle hepinizin bildiğine emin olduğum «Joslen'in nenni»sini söyleyeceğim ve siz de bana seslerinizin en dokunaklısıyla yardım edeceksiniz. Söz mü?... Söz. Teşekkür ederim.

İskemlesinden indi. Sesini akort etmeye başladı.. Çoğumuz onun bize bir sürpriz hazırladığını ve içeri gelse gelse nihayet sonuna kadar siyah ve korkunç bir mahluk geleceğini tahmin ediyorduk.. O bizi yeminlerle temine çalışıyordu. Nihayet kâtibin kapısı açıldı. İster istemez bütün başlar kapıya çevrildi. Ve o dakikada hepimiz İtalyan arkadaşın yerden göğe kadar haklı olduğunu gördük:

Kâtibin arkasından; yüzü, heyecandan olacak, biraz fazla kırmızı. Fakat harikulade güzel, bol saçları geniş kenarlı şapkasından ve cins bir Arap atı kadar mevzun vücudu, gene beyaz keten elbisesinin çizgilerinden taşan Mis Joslen geliyordu. Kolunun altında kocaman bir blok vardı.

Mahcup gözlerle atölyenin duvarlarını kaplayan resimlere bakıyordu. Kâtip sesine hatırı sayılır ciddi bir ton bularak,

— Arkadaşınız ... Sanayii nefisesinden geliyor.. Kendisine yabancılığını unutturmanızı ve aranızda çalışacak yer vermenizi rica ederim... dedi.

Kâtip boş bir sehpa buldu ve Mis Joslen büyük bir itina ile mukavvasını, kâğıdını hazırladı. O bütün dikkatiyle kâğıtlarını hazırlarken İtalyan yerinde sızlanıyor. Ve bir şef d'orkester edasıyla fırçasını sehpasına çarparak, söyleyeceği şarkıya refakat edecekleri arıyordu.

Fakat kimsecikler bu işte ona yardım etmedi. O hem çalışıyor, hem de yanık bir sesle «Joslen'in nenni»sini söylüyordu. Fakat Mis Joslen hiç oralı değildi, o müsabakaya iştirak eden bir insanın hummalı hareketleriyle çiziyor, siliyor, resimden başka hiçbir şeyle alakadar görünmüyordu... Repoda, Mis Joslen'in nasıl resim yaptığını merak edenler sımsıkı etrafını sardılar. Başta İtalyan vardı... Mis Joslen'in mahcup halinden korkak, mızmız bir genç kız resmi bekleyenler şaşırdılar: O hiçbir genç kızdan beklenmeyecek aykırı bir cesaretle çalışıyordu. İtalyan arkadaş çiğ bir komplimanla söze başladı:

— Vallahi resminiz de isminiz kadar güzel. Yalnız ufak bir fark var!

— ?...

— İsminiz dehşetli romantik. Fakat çalışma tarzınız yepyeni.

Mis Joslen bir gelincik kadar kızardı ve cana yakın bir İngiliz şivesiyle,

— Sahi mi... dedi. Hocanın beğenip beğenmeyeceğini müthiş merak ediyorum. Çünkü bizim memlekette bu çalışma tarzıyla hep alay ediyorlar. Halbuki ben de eski çalışma tarzından nefret ediyorum.

Onunla bütün mevcudiyetimle alakadar olduğum halde resmini görüp görmeyen bir ben kalmıştım. Bir türlü onun yanına gitmeye cesaret edemiyor, hiç umulmadık bir yerde önüme çıkan geniş, geniş, rahat, ılık bir göl gibi onu uzaktan seyrediyordum. İtalyan'ın uluorta nükteleri onu ikide bir kulaklarına kadar kızartıyordu... Ben ömrümde bu kadar mahcup ve güzelliğinin gururunu yüzünde taşımayan bir mahluk görmemiştim.

Bütün hareketlerinden taşan bu tevazuu ve bir şarklı kadar çekingen oluşu beni, bu çok uzaktan seyrettiğim göle yaklaştırıyor, onu epeyce çocukluk hatıralarımdan daha yakın... Ve yıllardır tanıdığım dost yüzlerinden daha az yabancı buluyordum. Ona bakarken, onun da benim gibi ressam olduğunu birden unutuvermiş ve sonra onun şimdiye kadar hiçbir arkadaşta görmediğim ve derin bir dikkatle namaz kılarcasına çalıştığını görünce hayret etmiştim. Merakımı ancak atölyeden çıkarken tatmin edecektim.

Çalışma saati bitmiş. Herkes fırça yıkamaya gidiyordu. Joslen'i sıra ile bütün arkadaşların resimlerine dikkatle bakarken gördüm. Onu tam benim sehpam önünde buldum.

İçlerinde sonsuz bir hayret ve takdir okunan gözleri muhakkak eser sahibini arıyordu. Ben onun resmime hayran bakışından sarhoş, onun sehpasına doğru ilerliyordum, güzel şivesiyle,

— Affedersiniz. Bu resmi yapanı öğrenmek isterdim, dedi.

Bu sefer ben kulaklarıma kadar kızarmıştım. Resmim hoşuna gitmişti. Şimdiye kadar sınıf hayatımda hiçbir hoca aferini, hiç sonuna kadar adımla dolu bir makale beni bu kadar sevindirememişti. Ne söyleyeceğimi şaşırarak,

— İnşallah hoşunuza gitti!.. dedim.

— Tasavvur edemeyeceğiniz kadar.. Tebrik ederim...

Ve Mis Joslen bana elini uzattı. Gözlerinde sanat sevgisinin masum parıltısı, sevincinden eriyecekmiş gibi yanan parmaklarımı sıkan elinde, mert bir erkek elinin kuvveti vardı.

— Bana, Paris'te resim atölyelerinde hocadan çok arkadaşlardan istifade edilir, demişlerdi. Sizden muhakkak ki, çok şeyler öğreneceğim, diyordu..

— Rica ederim!..

Yanan parmaklarım onun elinde saatlerce kaldı, sandım. Bu tebrik sahnesi İtalyanın gözünden kaçmamıştı. İş gömleğini çıkarırken bana göz kırpıyor ve bütün kelimelerini heceleyerek «İkimiz baş başa kalalım, bu hepsinden iyi» şarkısını söylüyordu...

Ben ona susmasını yalvaran gözlerle bakıyor, dudaklarımı ısırıyordum...

(Tan, 8.8.1935)

Herkes yavaşça atölyeden çıkıyordu. Uzun zamandan beri atölyede çalışan ve bugünlerde artık memleketine dönmek üzere bulunan, yaşlı bir Amerikalı bayan yanıma geldi. Bana üstü yaldızlı bir defter uzatarak,

— Yukule-le, dedi. Ben yarın gidiyorum. Defterime herkes birkaç satır, birkaç çizgi karalodı. Senden de bir şey isterim.

O aralık o kadar şendim ki, ihtiyar kadın, beni kucağında bulvarların birinde gezdir, dese yapardım.

— Hay hay, dedim. Maalmemnuniye ve derhal...

Ve büyük neşelerin verdiği cesaretle onun defterine Çince en güzel yazımla, en çok sevdiğim bir halk türküsü yazdım, bu türkü garip bir surette senin bana öğrettiğin Türk halk şiirlerine benzeyen,

Yüzünde göz izi var
Sona kim baktı yarim...

diyerek pirinç toplayan Çin kadınlarının türküsüydü. Amerikalı bayanın asıl hoşuna giden gözlerin yüzde iz bırakması değil de, bütün sayfayı çiçekleyen Çince yazılarım ve bu yazıların üstüne samur fırça ile çabucak çizdiğim birkaç güldü.

Ben büyük bir hevesle... sayfayı süslerken Joslen başımın ucundan ayrılmamış ve gülleri çizerken,

— Oo!.. Harikulade... Sahici Çin gülleri, diyerek birden yanımızdan uzaklaşmıştı.

Amerikalı bayan ve daha birkaç arkadaş atölyeden çıkmıştık. Merdivende, Joslen'e rastgeldik. Koşarak geldiği belli idi. Hızla ne-

fes alıyordu. Elinde ne görsek beğenirsin?.. Aynı Amerikalı bayanın defteri büyüklüğünde yaldızlı bir defter! Yüzü yine bir gelincik kadar kıpkırmızı, defteri bana uzatıyordu!.

— Ben de sahici Çin gülleri isterim.

— Yaşasın sahici Çin gülleri!.. Güllerin şerefine içmeye gidiyoruz değil mi?

Güllerin şerefine içmeye giden benim çoktan atölyeden çıktığını sandığım İtalyandı!.. Bizi içmeye davet ediyordu.

— Yukule-le'nin dehasına, hatta merdiven basamağından masa yapıp gülleri derhal bir merdiven üstünde yapacağına inanırım. Fakat emin olun Mis Joslen, Yukule-le bir parça içerse kara mürekkeple çizdiği güller bin kat kırmızı ve bir o kadar daha Çinli olurlar.

Joslen'in bizimle içki içmeye gelmesine hiç de gönlüm razı olmuyordu. İtalyan dostumuz içki içmeden şarkı söyleyen soyundandı. İçkiden sonra işi iyice azıtacak ve kaba şakalarına tahammül edemeyecektik. Fakat herkes bu teklifi kabul etmişti. İçmeye gidiyorduk. Yolda İtalyan beni bir parça arkada bırakarak:

— Mis Joslen amma da dörtnala gidiyor ha!. Çabuk tekerlenecek.

Benim hırsımdan kıpkırmızı kesildiğimi ve şimdiye kadar hiç işitmediği bir sesle,

— E?.. Sonra... dediğimi gören zevzek dostum birden afallamış,

— Oo!.. Yukule-le, sen çoktan tekerlenmişsin meğerse, diyordu.

Aradan üç gün geçmişti. İtalyanın dediği gibi henüz tekerlenmedimse de, içimde gemi azıya almış dörtnala giden bir his vardı. «Sev-

gi» denilen şeyin insanlara kütüphaneler dolusu roman, şiir vermesine artık hayret etmiyor ve «ıstırap» denilen hadiseyi Joslen atölyeye birkaç dakika geç kaldığı zaman tatmaya başlıyordum. Üç gün boyunca içimde dörtnala giden at dehşetli yol almıştı! Üçüncü günü Joslen bizi evine çaya davet ediyordu. Ve maalesef davetliler arasında küstahlıkları ile beni çileden çıkarmaya başlayan İtalyan da vardı. Joslen'in evinde onu kıskandıracak, beni sevincimden gözlerimi yaşartacak bir şeyle karşılaştık... Geçen gün binbir itina ile yazdığım yazıyı ve çizdiğim gülleri defterden koparmış, camlatmış ve benim rüyama giremeyecek kadar harikulade bir çerçeve ile çerçeveleyerek odasının en güzel bir köşesine asmıştı. Bize, atölyede bütün sayfalarını krokilerle doldurduğu yaldızlı defteri göstererek,

— Amerikalı Mis duymasın ama, dünyada en sevdiğim bir şey varsa, o da böyle yaldızlı bir hatıra defteridir!.. Sizin güzel Çin güllerini defterden kopardığıma kızmadınız ya?.

Ben bu canım çerçeve içersinde tanınmayacak kadar güzelleşen güllerime ve Joslen'in itinasına hayran,

— Bilakis, diyordum.

Aradan bir hafta geçti. Bu sefer yalnız beni çaya çağırıyordu. Çin sanatı hakkında sonsuz bir münakaşaya dalmıştık. Onu evde tamamladık. Aramızda sanattan, resim münakaşalarından başka bir tek kelime geçmiyordu. Beni üzen şey birkaç defa resimlerimi görmek istediğini söylediği halde, onu evime çağırma-

ya cesaret edemeyişimdi. Onu yalnız görmek ve işitmek benim için bir saadetti. Ondan, bundan başka bir şey beklemiyordum. Bazı geceler yalnız ona göstermek için bir resmin üzerinde sabahlara kadar uğraşıyordum. Joslen bana garp üstatlarının tesiri altında yavaş yavaş kaybolmaya başlayan Çinliliğimi bağışlamıştı. Zaten bütün resimlerimde «Çinli» damgası bir parça vardı. O benim sanat tarihimi benden daha iyi biliyor ve benden daha çok seviyordu. Uzun gecelerimi bu kaybolmaya başlayan sanatın üzerine harcadım.

Joslen'le dostluğumuz ilerledikçe atölyede alaylar başladı. Sabahleyin ikimiz de resimlerimizin kenarında İtalyanın elinden çıktığı muhakkak olan ucunda bir gül taşıyan kocaman bir okla delinmiş kalp resimleri buluyorduk. Polonyalı bir arkadaşa bu gül hikâyesi harikulade nefis karikatürler ilham ediyordu! Fakat bu şakalardan bir tanesi bizim kâtibe bir gün halisüddem bir İngiliz tokadına mal oldu. Şöyle ki: Bizim hoca bazı antresi çok pahalı olan sergilere bedava girebilmemizi temin için bize hususi davetiyeler getiriyordu. Son sergi için herkese bilet dağıtıyorlardı. Ben birisi Joslen'e olmak üzere iki davetiye almıştım. Benim kendisi için ve kendim için iki davetiye aldığımdan haberi olmayan Joslen de iki bilet istemişti. Biraz evvel benim davetiye aldığımı bilen kâtip efendi bu işe içerlemiş ve kaba bir şaka ile hırsını almaya kalkışmıştı:

— Bu ikinci davetiye de «küçükler» için mi?

Joslen birden ne demek istediğini anlayamamış,

— Hangi küçükler, diye sorunca, kâtip efendi benim biraz önce iki davetiye aldığımı ve iki kere ikinin dört ettiğini ve bir parça fazla olduğunu ve «küçükler»den ne kastetmek istediğini söyleyince, Joslen çileden çıkmış ve kâtip efendiye atölyenin en ücra köşelerinden işitilecek kadar yaman bir şamar aşketmişti. Kâtip efendi sonradan ikimizden de ayrı ayrı af dilemeseydi, çoktan başka bir atölyeye taşınıyorduk!

Ve böylece dostum hayatımın en güzel günleri, renkli turna sürüleri gibi süzülüp geçtiler. Her dakikası özlü bir usare ile dolu günlerim, bir gün, binbir itina ile taşıdığım ellerimin arasından nazlı bir Çin saksısı gibi düşüp, kırılıverdiler. Joslen'i çok feci bir surette kaybettim. Bak nasıl oldu: Ilık bir yaz gecesiydi. Bütün gün Joslen'le sevdiğimiz müzeleri dolaşmıştık. Müzelerin insanı ne kadar yorduğu malumundur! Joslen'i daha fazla yormamak için erkenden evine kadar götürüp bırakmıştım. Aramızda tasavvur edemeyeceğin kadar tam, lekesiz bir dostluk vardı..

Bu temiz dostluğu hiçbir şeyle kirletmeyeceğimize, en sevdiğimiz resimlerden birinin önünde yemin etmiştik. Her akşam ayrılırken gözlerimizle bu yemini tekrarlıyorduk.

Ben sabahın dördüne, beşine kadar çalışmayı, sonra da öğleye kadar uyumayı itiyat edinmiştim. Bu ılık yaz gecesinde beni çalışır buldu. Çalışırken müthiş sigara içiyordum. Odamın tavandan bakan meşhur pencerelerinden geceye iki iri mavi duman sütunu yük-

seliyordu. Bir aralık merdivenlerde bir ayak sesi işittim. Oda komşularım bu kadar geç dönmedikleri için bu adım sesleri birden beni ürküttü. Dikkatle dinliyordum... Biraz sonra adım sesleri tekrar başladı. Merdivenden dinlene dinlene birisinin çıktığı muhakkaktı. Bu adım sesleri beni korkutmuş ve terletmişti. Alnımı siliyor ve tekrar bir sigara daha yakıyorum. Birden merdivende düşen bir vücudun gürültüsü. Ve bu gürültü arasında hemen hemen işitilebilecek bir sesle,

— Yuku-le-le... diye inleyen bir kadın sesi duydum.

Benim ismimi inleyen bu kadının «Joslen» olması, benim için ölülerin dirilmesi kadar aklımın alamayacağı bir şeydi. Fakat içimde birdenbire çöreklenip kıvrılan bir his bu inleyenin «O» olduğunu söylüyordu. Çılgın gibi merdivene koştum. Elektriği açtım... Oydu! Merdivenin ilk basamaklarına oturmuş. Üstü başı toz içinde. Yüzü basamakların birine dayanmış, saçları darmadağındı... Kıpkırmızı, sarhoş gözlerle bana bakıyor... ve mütemadiyen ismimi tekrarlayarak ağlıyordu. Ben nihayet çivilendiğim yerden kurtulup yanına yaklaştım. Joslen üç adım öteden viski kokuyordu... O aralık soğukkanlılığımı muhafaza edebilmek için dişlerimle dudaklarımı delercesine ısırıyor ve ellerimin titrediğini göstermemeye çalışıyordum. Onu ayağa kaldırdım. Yürüyecek halde değildi, onu yarı kucağımda odama getirdim.

Joslen'in yüzü feci bir surette değişmişti. Bol suyla yüzünü gözünü yıkarken, o biraz ken-

dine gelir gibi oldu. Sonra o melekler kadar temiz Joslen, günlerdir üzerinde uğraştığım... ve onun görmek için, ne zamandan beri çırpındığı resimlerim üzerine kusuyordu...

Dostum. Rüya görmüyordum. Joslen üzerine titrediğimiz tertemiz dostluğumuzun üzerine kusuyordu. Birden aklıma onu içirenin İtalyan olduğu geldi. Bunu, muhakkak o, bu hale koymuştu. Joslen'in yüzü şimdi yemyeşildi. Ve mütemadiyen sönük bir sesle,

— Yukule-le... Affet!. Yukule-le affet!. diye inliyordu...

Yatağımın üzerine çökmüş ağlıyordu. Sonra bir çocuk gibi uyumaya başladı. Ben ona bir tek kelime söyleyememiş, şaşkınlığımı muhafaza ediyordum. Onu uyandırmaktan korkarak üzerine paltomu örttüm. Müthiş bir sinir buhranı çenelerimi biribirine çarparak beni sarsıyordu. Bu ne kadar sürdü bilmiyorum. Onu İtalyanın içirdiği kanaati gitgide içimde kati bir şekil alıyordu. Birden çıkmak, onu evinde bulmak, gırtlağına sarılmak için derhal sokağa fırlamak istedim. Fakat onu bu halde yalnız bırakmaya içim razı olmadı. Joslen yüzü hâlâ bir yosun kadar yeşil ve gayri muntazam nefeslerle uyuyordu...

Saatlerce onun yüzüne hiçbir şey düşünmeden baktığımı hatırlıyorum. Sonra nasıl oldu bilmiyorum. Uyuyakalmışım.

Ertesi sabah kurşun gibi ağır ve rüyasız bir uykudan uyandığım zaman kendimi iş masamın önünde buldum. Kolumdaki düğmeler derime saplanmış, ceketimin yakaları kolları-

mın üzerine çizilmişti. Birdenbire dün akşamki hadiseyi, Joslen'in yemyeşil yüzünü bir rüya gibi hatırladım. Yatağımın üstünde ne o, ne de onun izi vardı! Paltom yerinde asılı duruyordu.. Saatimin altına sıkıştırılmış bir kâğıt parçası gözüme ilişmese, dün akşam geçenlerin bir rüya olduğuna yemin edebilirdim... Joslen'in kirlettiği resimlerime gözüm ilişti, resimlerim tertemizdi!

Mektubu korka korka açtım:

«Yukule-le.. Dün senden ayrıldıktan sonra, bütün gün senden sakladığım buhranla evde yapayalnız kalmıştım.. Yemeğe inmemiş, bir kitapla kendimi avutmaya çalışarak yatağıma uzanmıştım. Kitabı rastgele bir yerinden açmıştım: İçmekten, içkinin korkak ruhlara verdiği cesaretten ve en hafif insanlara bazen umulmadık kahramanlığı yaptırabileceğinden bahsediyordu. Yukule-le, bir dakika içinde kararımı vermiştim. Girip bir yerde sarhoş olana kadar içecek ve sonra gelip senin boynuna sarılarak bu 'temiz dostluğun' artık beni boğmaya başladığını itiraf edecektim. Gece yarısına kadar hislerimle boğuştum. Evde herkes uyuduktan sonra kararımı vermiş bir hırsız gibi, sokağa çıkmıştım. Yukule-le durup dinlenmeden nasıl ve ne kadar içtiğimi bilmiyordum. Yalnız bir taksi çağıracak ve senin adresini verecek takatim kalmıştı. Otomobilde çektiğim cehennem azabını tasavvur edemezsin, merdiven karanlıktı. Bana bir asır kadar uzun gelen zamanda elektrik düğmesini aradım. Sonrasını biliyorsun. Senden af dilemek değil, bir daha senin sevgili yüzünü görmeye cesaretim

yok... Sen bu mektubu okurken ben belki çoktan memleketime giden trenlerden birisinde olacağım, eve döner dönmez ilk işim o melun kitabı yakmak olacak. Allaha ısmarladık Yukule-le, beni affetme!.»

(Tan, 9/10.8.1935)

GÜZEL SANATLAR:
«LONDRA MÜZELERİ»

(Yukule-le Yazıyor
Nasyonal Galeriye Dair)

Bütün dünya müzeleri «Nasyonal Galeri» kadar rahat olsaydı müzeye gitmekle parka gitmek arasında bir benzerlik olurdu. Louvre' dan her zaman bir baş ağrısı ile çıktığımı yazmış ve bu baş ağrısının yarısından çoğunu Louvre'daki resimlerin tanzim değil de, biribiri üzerine istif edildiğinden geldiğinin farkında olmamıştım. Londra'da kaldığım iki üç ay boyunca hemen hemen her gün Nasyonal Galeriye gidişimi bu müzenin haftanın üç günü bedava ziyaret edilişine değil de, harikulade bir zevk ve cömertlikle tanzim edilmiş olmasına hamlettin. Evvela bu müzenin bir kat olduğunu söyleyeyim ve sen Louvre'un o muazzam ve kasvetli merdivenlerini gözünün önüne getir. Bütün duvarlarda bir tek resim sırası olduğunu tasavvur et ve Louvre'un o biribiri omzu üstünden bakan ve duvarı insafsızca parçalayan resim dizilerini hatırla. Ve sonra bu bol ışıklı müzeye en güzel Alman ve İtalyan primitiflerini yerleştir.

Nasyonal Galeride primitiflerden başka insanı, daha doğrusu bir ressamı olduğu yerde

çivileyecek kadar kuvvetli üç dört Greco var. Ve sana Greco hakkında söyleyeceklerim var. Şaheserler önünde bütün seyircilerin geçirdiği edebiyatı bol hayranlık devresinden silkinip kurtulduktan sonra onun boya, tuval ve fırçasıyla karşı karşıya gelmek lazım, bu yüzden birçok müzelerde bir tren penceresinden bakıyor. «Aman ne güzel şey yarabbi!» diye güzelliğe olan düşkünlüğümüzü bağırıyor ve geçiyoruz. Ekseriya önünde lazım geldiği kadar durmadığımız bu resimlerin birisinden kafamızda bir kol, ötekinden bir bacak ve bilmem hangisinden bir püskül kalıyor. Ve ekseriya kahpe hafızamız bu gayri mütecanis parçalardan bize bir adam, bir resim yapıyor ve biz haberimiz olmadan bu ucubenin tesiri altında kalıyoruz.

Sen ister kabahati o resimlerin bizi önlerinde çivileyecek kudrette olmadıklarına, ister kötü bir tanzime, ister kendi hafızana yükle... Sonunda bütün ressamları kötü bir mide fesadına uğratan bu hikâyeden başka bir yazıda konuşuruz. Benim ressamlığımla alay eden Greco'ya gelelim. Hakikaten ben ne zaman Greco'dan bir resim görsem aklıma ilk gelen şey bu kolu bükülmez ressamın bize, bizim çalışma tarzımıza bıyıkaltından gülmesidir. Işık gölge ile onun kadar büyük bir kudretle oynayan, siyah ve beyazı onun kadar büyük bir cesaretle tuvale çakmasını bilen ressam görmedim. Nasyonal Galerideki Greco'larda izini saklamayan bir fırça var. Onun resimlerinden bir parça ötede Velazquez'in bir portresi var. Velazquez'de boya tuvalin iliklerine işleyene

kadar ezilmiş ve sürtülmüş, Greco'da dün yapılan bir resmin tazeliği var. Ve bu tazelik muhakkak boyanın büyük bir işkenceye maruz kalmadan, bir kimyacı taassubu ile biri bine bölmeden, rahat sürülüşünde olacak.

Klasiklerin içinde onun kadar boyadan korkmayanı yok. Onda bugünkü ressamların çok güvendikleri boya tadı, boya kalınlığı var.

Nasyonal Galeride beni bir mıknatıs kuvvetiyle çeken Greco'lardan kendimi kurtardığım zaman yarısı şark minyatürü, yarısı Alman klasiği olan bir Kranah önünde dinleniyorum. Greco'nun bir girdap suretiyle başımı bir saman çöpü gibi döndüren resimlerinden sonra Kranah'ta kendime geliyorum. Işık gölgesi olmadığı halde portakal gibi dönmesini bilen kaşsız bir melek başı,

— Üzülme Yukule-le diyor, Greco sana ışık gölgeyle yapılacak bir şey bırakmadıysa, primitiflere ve şark, garp minyatürlerine koş. Orada yapılacak iş var.

(Tan, 1.10.1935)

«BANAL»A DAİR

Üç dört aydır en müdavim talebesi olduğum «X» atölyesinden çıkalı, birkaç hafta oluyor. Artık «Z» atölyesinde çalışıyorum. Çorap değiştirir gibi atölye değiştirmeye başladım. Üç dört sene «Y»nin Monparnas'taki akademisine devam ettikten sonra Paris'in öteki atölyelerinde olup bitenleri anlamak merakına düştüm.

Gerçi aradığım hoca neslinin çoktan kurumuş olduğuna inandım. Yukule-le'yi 1930'da Çin'den kalkıp Paris'e geldiği günlerde, otelde tanımıştım. O da benim gibi hangi akademide çalışacağını henüz kestirmemişti.

Sevgili dostum bana, kemali safiyetle üç kişi arasında müteredditolduğunu itiraf etti:

Matisse, Van Gogh, Gauguin.

Yukule-le ile, duvarlarında mavi güller açan ve koridorlarında açgözlü bir mutfak kokusu dolaşan ufak bir otel odasında tanışmıştık. Çinli dostum da Paris'e benim gibi ilk defa olarak geliyor ve bu*

(1935)

---

* Bu yazının devamı yok. Bir dergi ya da gazetede yayımlanıp yayımlanmadığını da bilmiyorum. Yukule-le'den söz ettiği için kitaba, 1935 günlü yazılarının sonuna koymamazlık edemedim. 1935'te yazılmış olabilir, MHE.

YUKULE-LE SİNEMAYA GİDİYOR

Yukule-le ile sık sık gittiğimiz bizim mahalle sinemasında, yine kötü bir film görmüştük. Yol boyunca dizili çınarlardan muazzam birer meyve gibi sarkan elektrik lambalarının altında, ellerinden en güzel oyuncakları alınmış çocuklar gibi somurta somurta, evlerimize dönüyorduk. Yukule-le, hazin hazin esneyerek,

— İnsan böyle filmler gördükçe sinemanın bir sanat olabileceğinden haklı olarak şüphe ediyor, diyordu.

Yukule-le, sinemanın, harikulade birkaç film gördükten sonra büyük harfle yazılan bir sanat olabileceğine karar vermiş, fakat ondan sonra iki sene mütemadiyen kötü filmler görünce, sinemayı tahtından indirmişti.

«Bir ressam» diyordu, «kötü bir resim yaptığı zaman nihayet bir muşamba ve birkaç tüp boya ziyan eder. Fakat kötü bir film çeviren zatın, yeryüzüne yaptığı ziyan, müthiş bir yekûn tutuyor. Tasavvur et. Kilometrelerce film, bilmem kaç bin voltluk binlerce ampul ve yüzlerce sanatkâr. Ressamın bir fırça darbesi yerine o bir sanatkâr harcıyor!.. Kâinatı önüne bir piyango veya bir palet gibi sermek fırsatı bulan rejisör, bu canım malzemeyi harap etmekle kalmıyor, bir de milyonlarca çift gözü saatlerce bir perde üzerine dikerek yoruyordu.

Sanat yapacağım diye yeryüzünü bu kadar velveleye veren rejisörleri ayaklarından asmalı, vallahi! Bir resme bir seyirci gibi baktığım zaman ona hayran olduğum anlar vardır. Fakat sanatkâr gözüyle baktığım zaman ekseriya bana ağlamak ihtiyacı verir bu eserler.

Yukule-le ile bizim mahallenin sinemasından dönüyorduk. Gayet kötü bir film görmüştük. Güzeli tarife çalışmak için Yukule-le ile yarışa girdiğimiz olurdu. Fakat kötüyü tekrar göz önüne getirmeye tahammül edemediğimiz için, susuyorduk. Kötü bir şey karşısında maalesef küfretmeyi beceremediğimiz için sadece somurtarak yürüyorduk. Yukule-le çok güzel bir film gördüğü zaman coşar ve yeni bir kötü film görene kadar sinemayı büyük harflerle yazılan sanat koluna dahil ederdi. Fakat maalesef bu çok sürmez ve kaytan bıyıklı Rus zabitleriyle dolu aşağılık bir film görür görmez sözünü geri alır, sinemayı tahtından indirirdi.*

* Bu yazı da yarım kalmış, MHE.

İLHAMA VE PERİLERİNE DAİR

Benim de Allaha yakınlaştığım günler, daha doğrusu anlar oldu. Benim de önümde bir gün göklerin sırrı, olgun bir karpuz gibi kütürdeyerek açıldı. Ben de yarılmış bir narın dudakları arasından tabiatın göğsünde saklanan nimetlerin tane tane dökülüşünü görür ve işitir gibi oldum.

Ben de ilhama ve perilerine inanacak oldum!

Amansız bir kış ortasında, penceremin önüne tir tir titreyen kiremitlerini seren karşıki sıska çatılarda Rubens'in tonton bebeklerinin koşuştuklarını gördüm.

Gün oldu, somurtan bacalardan, flüt, soğuk kıvrımlarla evlerin üstüne tırmanan çinko borulardan saksofon dinledim.

Benim de meyvelerin dilinden anladığım, bir ceviz kabuğunda tabiatın mimarisini duyduğum, yağdan kıl çekercesine kendisini teslim eden muzu soyarken Havva Anamıza acıdığım zamanlar oldu.

Sanatkârın Allahına en çok yaklaştığı ve onun en sevgili kulu olduğuna inanacağı geldiği bu ana, ben de «ilham» adını vermiş ve bizi ona götüren mütevazı eşya parçasına «peri» diye tapacak olmuştum.

Fakat dostum bu inanma ve bu tapma ne

ele avuca sığmaz ve ne şimşek süratlerine taş çıkartacak kadar baş döndürücü bir süratle çakıp gidiyordu!

Ben, içerisinden bu kudretli şerareler geçtikten sonra içimin bir nur topuna dönmesini beklerken onun bir kat daha karardığını duyuyor ve göklere meydan okuyan başımı, içerisine bir damla gözyaşı sığamayacak kadar dar buluyordum. O an zarfında Chopin'in bir melodisiyle bir hadisi şerif veya yanık bir köy türküsü arasındaki yakın akrabalığı titreyerek sezebilirken, güzellik binbir değil bir olduğuna inanırken, cereyan kesilip, sihir bozulunca içimin, önümde muazzam bir ayna gibi kırıldığını, paramparça olduğunu duyuyor ve binbir çeşit güzellik endişesini aksettiren bu parçalar arasında bunalıyordum.

Velhasıl dostum, ilham ve perileri beni bir cin gibi çarptıkları zaman, gözlerimize sığamayan bir peyzajın avuç içi kadar bir mukavvaya sığabileceğine, koca bir şehri bir kibrit kutusu gibi avuçlarımın içerisinde evirip çevirmenin işten bile olmadığına yemin etmeye yelteniyordum. Fakat cinlerim uzaklaşır uzaklaşmaz, elimdeki fırçayı kahpecesine tahta ve onu kullanan ellerimin bir sürü zavallı kemikten başka bir şey olmadıklarını duymak bana pahalıya mal oluyordu.

İlhamın ve perilerinin beni bu kadar çabuk terk edivermeleri karşısında acı acı düşünüyordum. Ben bu sihirli anın, kudretlerine inandığım büyük sanatkârları bir saniye bile olsun terk etmediklerini düşünürken gözümün önüne, küçükken bazı mecmualarda gördüğüm

ilham perileriyle çerçevelenmiş bir Beethoven kafası geliyordu.

— Bu dahiler, diyordum, ilham perileriyle ömürlerinin sonuna kadar süren mukavele yapmışlar!

Perileri her zaman onlarla beraber yemek yerlerken, gezerlerken, hatta uyurlarken bile!

— İlham ve perileri, büyüklerin içerisinde kor halinde yanan bu ateşin etrafında dönerlerken tesadüfen bize de dokunup, bize de çarpıyorlar!

Ve böylece dostum ben yıllarca ilhama, perilerine, cin, şeytan çarpmalarına inandım durdum.

Ben resimle edebiyatı birbirine karıştırdığım zamanlarda Gauguin'i Cezanne'a tercih ederken onun Tahiti Adalarında geçen ve her şeyden önce şairane olan hayatına gıpta ediyordum.

O da onlarla baş başa kalabilmek için insanlarının rengi, toprağının rengine uygun diyarlara göç ederken Cezanne, ya yamru yumru birkaç elma üzerinde göz nuru tüketiyor veya evinin önünden geçen sokaklarda Gauguin'in bile bulamayacağı bir renk âlemi keşfediyordu.

Koca Cezanne!

O ne ilham perilerine yüz vermiş ne binbir gece masallarına inanmış, ne de cinlerle senlibenli olmuştu!

Yalnız gözlerini değil, beş hissini birden resme köle eden, onları bugün bir ehram gibi yükselen eserini kurmak için insafsızcasına birer ırgat gibi çalıştıran Cezanne! Ben bir

türlü onun başının etrafında Beethoven'in portrelerini çerçeveleyen melekleri tasavvur edemiyorum. Bilakis o, perilerini müziç birer sivrisinek gibi kovarken gözümün önüne geliyor..

Ben artık, deminden beri bir sürü imaja başvurarak izaha çalıştığım o sihirli anın kudretine inanmıyorum. O anın yaratıcı olmadığına kaniim. Sanat eseri soğuk ve mutrit hamleler istiyor dostum... Onun esintilere tahammülü yok, o, dümdüz, banal bir ömürden hoşlanıyor. Periler, cinler bunlar sevimli şeyler dostum, fakat ben şimdilik resim yapmak için iyi ezilmiş bir beyaz boyanın ve iyi gerilmiş bir muşambanın onlardan daha elzem olduğu kanaatindeyim.

(1938)

İLHAM PERİLERİNE DAİR

Benim de ilhama ve perilerine inandığım saatler oldu. Ben de, amansız bir kış ortasında, penceremin önünde tir tir titreyen karşıki sıska çatılarda Rubens'in pamuk ayaklı, ton-ton bebeklerinin koşuştuğunu görür gibi oldum. Somurtkan bacaların, iri ve soğuk kıvrımlarla damların üstüne sıyrılarak çıkan antipatik çinko borularının el ele vererek, bana bir muazzam org dinlettikleri günler oldu...

Ben de bir aralık gökte uçan bulutları yakalayıp, bir martı göğsünü okşarcasına, okşadım. Benim de başımın göklere değdiği anlar, göklerin sınırını ıslak bir gül gibi kokladığım zamanlar oldu. Benim de meyvelerin lisanından anladığım, nar tanelerine bakarak tabiatın mimarisini bulduğum, kütürdüyerek yarılan bir karpuzda Havva Anamıza rastladığım dakikalar oldu.

Sanatkârın Allaha en çok yaklaştığı ve onun en sevgili kulu olduğuna inanacağı bu ana, ben de «ilham» adını vermiş ve bizi ona götüren en mütevazı eşya parçasına «peri» diye tapmıştım. Fakat dostum, bu inanış baş döndürücü bir süratle çakıp gidiyordu. Ve ben sonra içerisinden en kudretli şerareler geçtikten sonra, bir nur topuna döneceğini sandığım içimi, bir kat daha karanlık ve dar buluyorum.

O «an» zarfında gözlerimize sığmayan dünyayı avuç içi kadar bir muşambaya sığdıracak, koca bir şehri bir kibrit kutusu gibi avuçlayarak, resimleyecek kudreti hissettiğim halde, o an uzaklaşır uzaklaşmaz, yapmak istediğim işin büyüklüğü karşısında ezilmek ve fırçanın yüz paralık bir tahtadan, onu kullanan parmaklarımın bir sürü zavallı kemikten başka bir şey olmadıklarını duymak, ne acı oluyordu.

İlhamın ve perilerinin beni bu kadar çabuk terk edivermeleri karşısında, bana, acı acı düşüncelere dalmak düşüyordu. Ben bu sihirli anın, kudretlerine inandığım büyük sanatkârları* «bir saniye bile olsun terk etmediklerini düşünürken gözümün önüne, küçükken bazı mecmualarda gördüğüm ilham perileriyle çerçevelenmiş bir Beethoven kafası geliyordu.»

(1938)**

---

* Eski Türkçe metin burada bitiyor. Önceki metinde bu cümle aynen yer aldığı için cümleyi tamamlama amacıyla, gerisini ekledim, MHE.

** Bundan önceki yazıyla olan benzerliğinden kitaba aldım. Aslı, eski Türkçe metin B. Rahmi arşivinde, MHE.

YUKULE-LE VE TABİAT

Geçen hafta içerisinde iki peyzaj yaptım. «Bir haftada iki resim, nerede bu bolluk!» diye alay etme. İki ufak resim. İkisinde de odamın pencereleri önündeki bol bacalı Paris damlarından ve birkaç ağaç kırıntısından başka bir şey yok. Yalnız ilk yaptığım peyzajın kompozisyonuyla ikincisi arasında büyük bir fark var. Bu iki resme başlarken tabiatı olduğu gibi alacağıma, mesela ne karşıki bacaları öndeki ağacın bir parça soluna almaya, ne de sağ taraftaki mütemadiyen aşağı sarkan damı tamir etmeye yeltenecek ve gördüğüm eşyadan hiçbirisinin yerini değiştirmeyecektim.

Sağ pencereden yaptığım resmin kompozisyonu gayet iyi tartılı. Hiçbir şey sarkmıyor. Bu resimden memnunum. Fakat sol pencereden yaptığım resim : Fecia! Sebep? Tabiat efendi! Sol pencerenin çevrelediği tabiat parçasındaki damlar hiç umulmadık yerlerden birbirlerini kesiyor ve resme hava alacak bir tek köşe bırakmıyorlar. Bu hafta sol pencereden bir resim daha yapacağım. Fakat şu şartla:

Damların yerlerini değiştireceğim ve bacaları, bize bir natürmort kompoze ederken limonları istediğimiz yere koymak için verilen selahiyetle mimar efendinin münasip bulduğu köşeye değil, inadına öteki tarafa dikeceğim.

Değil mi ama? Bir natürmortu nasıl kendi zevkimize göre tanzim ediyor ve sonra çalışmaya başlıyorsak, tabiatın değil de, zevksiz bir ustabaşının elinden çıkan damları ve pencereleri niçin değiştirmeyelim?

Büyük sanatkârlar tarafından söylenmek şerefine nail olan bazı ufacık laflar var, gelip kafamıza musallat olmuşlar. Mesela bütün resim atölyelerinde çiğnenen sözlerden birisini alıyorum:

— Hocanız tabiat olmalıdır! İmza: Cezanne.

İyi, güzel ama, hangi talebenin hocası? Ben tabiatın hiçbir zaman hocamız olamayacağına, fakat varımız yoğumuz her şeyimiz olacağına inanıyorum. Onu hocamız kadar değil, cebimizin içi kadar tanımamız lazım.

Ne tuhaf! Bazen bir mevzu, mesela geniş bir gök parçası altına serilen koca bir tarla ve bir sürü ev, gözümüzü çileden çıkaran, her şeyden evvel bu genişlik hissi oluyor. Fakat tutup gözümüzü bu geniş tabiat parçasının bir köşesine çeviriyoruz. Ve bu kadar genişliği avuç içi kadar bir muşambaya sığdırmak istiyoruz. Bir parça kafamızla çalışalım. Burada bizi çeken ne idi, diye kendi kendimize soruyoruz: Genişlik hissi. Fakat dama, bacaya, tarlaya saplanan dikkatimiz haberimiz olmadan aptallaşıp, makineleşiyor. Bize yerli yerinde bir dam, yorgan gibi serili bir tarla veriyor. Fakat, gözlerimize değdiği yerden başlayan tabiat yaptığımız resmin bir harita mühendisi tarafından insafsızca küçültülmüş zavallı bir aksi oluyor.

Şu halde dostum, ben gözlerimizi hiçbir zaman bir projektör gibi falanca eşyanın üzerine göre ayar etmeyip, daima karşımıza serilen tabiatın her tarafında gezinmesini ve onun özünü emmesini istiyorum. Bunun için de, az şeyle çoğu ifade etmek, ufak bir sahaya kilometreleri bir fotoğraf görüşü ile değil, fotoğrafı icat eden kocaman ve fotoğraftan çok daha kurnaz gözlerle sığdırmak ve bu işe sihirbazlık, yalan ve hile katmak lazım sanıyorum.

(Ar dergisi, sayı : 6, Haziran 1938)

BİR GÜN

Serj'i hatırlarsın: Son zamanlarda bizim atölyede çalışmaya başlayan delişmen beyaz Rus. Dün gene coşkunluğu üstündeydi. Atölyeden çıktıktan sonra beni bir çalgılı kahveye sürükledi. Kenar masalardan birine oturmuştuk, ona konuşmak için bir çalgılı kahve intihap edişinin sebebini sordum.

— Sana dinlemeyi öğretmesi ve bana konuşmaya cesaret vermesi için Yukule-le... dedi. Bak şu viyolonsel çalan sarı perçemli genci görüyorsun, o benim hemşerimdir; biraz sonra bize Glinka'dan bir parça çalacak, dün bana vaat etti. Serj'le sarı perçemli delikanlı selamlaştılar ve Serj birdenbire damdan düşercesine,

— Bugün Madam Miyo'nun yaptığı portreye ne buyurulur, diye beni çok tuhaf bir surette şaşırtan suali fırlattı.

— Ne tuhaf tesadüf Serj dedim, ben sana aynı şeyi sormak için sarı perçemli gencin tercümeihalinin bitmesini bekliyordum.

Doğrusu benim aklım ne Glinka'da, ne de Serj'in çini mürekkebi kadar koyu çayındaydı. Bir haftadır resme başlayan altmışlık bir kadının bu kadar olgun ve pişkin renklerle dört başı mamur bir resim yapışı beni hayli şaşırtmıştı ve Serj'in bütün bütün cesaretini kırmıştı.

Ben yaşımdan ve yaptığım resimden utanmış bu bir çocuk ruhu kadar taze ve yolunu bulmuş bir sanatkâr kadar kusursuz portreyi büyük bir zevkle seyre dalmıştım: Madam Miyo etrafı ile tamamıyla alakasını kesmiş, bütün dikkatini portreye düğümlemiş rahat ve sessiz çalışıyordu. Ben o kadar zevkle seyre dalmışım ki, o aralık Serj'in de aynı dikkatle bu hayranlığa iştirak ettiğinin farkında bile olmamıştım. On senedir durup dinlenmeden resme çalışan Serj bu bir haftalık ressamın kendisinin yapmak istediklerini kolaylıkla yaptığını görünce kafası altüst olmuş ve yalnız arkadaşlarının değil, hocanın da hararetli tebriklerine nail olan kendi resmini dilim dilim parçalamış, fırçalarını kırmış ve

— Kutum en iyi cinsten boyalarla dolu. Fakat karnımda... bir şey olmadıktan sonra neye yarar... diyerek boyaya ihtiyacı olan arkadaşların emrine kutusunun amade olduğunu ilan etmişti.

— Serj dedim, bu kadarı da biraz fazla. Bir defa ben atölyede zaafını böyle bayrak gibi dolaştırmanı bir parça teatral buluyorum.

— Nasıl bulursan bul Yukule-le... Ben artık resim yapmayacağım...

— Başka bir işe yarayacağını aklın alıyor mu?

— Bu viyolonselci hemşerim gayet kusursuz ıslık çaldığımı söylüyor.. Kim bilir Yukule-le belki bir gün...

— Saçmalama Serj dedim. Madam Miyo'dan bugün çok güzel bir ders alacağın yerde tuttun komşu bakkalın kendinden iyi ve çok

daha ucuz mal sattığını görünce şaşıran muhteris bir dükkâncı gibi kutunu kapattın.. İhtiras güzel bir şey Serj. Fakat resimde çok kötü neticelere mal oluyor. Biz çok iyi resim yapmak için çok çok gördük, çok sevdik ve şu muhakkak ki çok öğrendik Serj. Madam Miyo bugünkü güzel resmini cehaletine borçludur!..

Serj sinsi sinsi gülerek, «Teselli bul ey zavallı ruh...» diye mırıldandı ve

— Senin nasıl bir haleti ruhiye ile çalıştığını bilmiyorum Yukule-le dedi, fakat ben on senedir. Bir gün gelecek ben haberim olmadan kendimi olgun bir sanatkâr bulacağım. Bir gün gelecek etrafımda her şey iyi çalışmak için bana yardım edecek mevzularımla, renklerimle yatıp onlarla kalkacak, rüyalarımı bile resme bağışlayacağım sanıyordum. Bu bir gün gelmedi Yukule-le, geleceği de yok. Ben o bir türlü gelmeyecek günü en güzel ratelerde ve bütün ihtişamıyla Dostoyevski'nin Netoşka adlı romanındaki zavallı kemancıda buldum. Dostoyevski'nin kemancısı kabahati karısına, sefalete, içkiye yüklerken, o bir günün günlerden bir gün çıkıp geleceğinden emindi; fakat bir sanatkâr hayatında hiçbir zaman böyle bir gün olmadığını anlayınca çıldırıverdi. Benim hiç de çıldırmaya niyetim yok, Yukule-le. Daha gencim atımı başka meydanda oynatmaya çalışacağım.

Ben onu beyhude yere,

— Elbette böyle günlerden bir gün olgun bir meyva gibi avcumuza düşecek bir gün yok Serj. En küçük otlarla en babayiğit çınarların nasıl büyüdüklerinin farkında olabiliyor mu-

yuz?. Onlar her gün her saat her saniye bir parça daha büyümüyorlar mı?.

Serj gene şeytan gibi gülerek,

— Ağaçların nasıl büyüdüklerini evvela Allah sonra da nebatçılar bilir.. Muhakkak olan bir şey varsa büyümeleridir.. Fakat bir türlü derine kök salamayıp cüce kalan ağaçlar da vardır. Ben kendimi..

— Pernoyu hak ettik mi Serj?

Sarı perçemli delikanlı vaat ettiği parçayı bizim ruhumuz bile duymadan çalmış ve mükâfatını almaya geliyordu.

Hakikaten o günden sonra Serj'e kimse resim atölyelerinde ve sergilerde rastlamadı. Onun resmi terk etmesine ihtimal bile vermezken ona benim de içimde ve o günlerden bir günün, kıvrılıp, yattığını ve Çin'deyken bana Paris'te görünen, Paris'teyken onu muhakkak anavatanımda bulacağımı Serj'e nasıl olup da itiraf etmediğime için için üzülüyorum.

(Ar dergisi, sayı: 19, Temmuz 1938)

YUKULE-LE VAN GOGH'U ANLATIYOR

Ben Van Gogh'u ilk defa Pekin'de güzel sanatlar mektebinin kütüphanesindeki bir mecmuada keşfettiğim zaman sevincimden ne yapacağımı şaşırmış ve mecmuayı kaptığım gibi doğru bize yalnız klasiklerden bahseden hocamıza koşmuştum ve ona,

— Hocam bak, ışık, gölgesiz resim yapmanın sırrını bulanlar var... demiştim.

Bize yalnız klasiklerden ve bitip tükenmek bilmeyen ışık gölge oyunlarından bahseden hocamız zeki ve muhterem bir adamdı. Benim bu keşfimi küstahça bulmadı. Yalnız sessizce yerinden kalktı ve bana o zamana kadar atölyesinde hiç görmediğim bir Çin minyatürü göstererek,

— Delikanlı!.. dedi. Senin ecdadın ışık gölgesiz resmin şaheserlerini verdi. Tamamıyla çizgiye ve düz «plate» renklere inhisar eden bu çalışma tarzı Çin'de kemal devrine erdi. Buna mukabil garpta resim tamamıyla ışık gölge üzerinde şaheserler veriyordu. Bizim şimdi her şeyden evvel ışık gölge üzerinde uğraşmamız ve onu eski Çin sanatının mükemmeliyetine eriştirmemiz lazım, demişti.

Hocam beni Van Gogh'ta çarpan şeyin çok delice bir fırça ve bol bir boya oyunundan başka bir şey olmadığını iddia etti. Onun re-

simlerini bir yoğurt kalınlığıyla kapayan boyayı kazırsak geriye çok bir şey kalmayacağını ileri sürdü. Fakat Van Gogh beni bir şeytan gibi çarpmıştı. Hocam bana onun hayatı hakkında hiç malumat vermemiş, ben onun bundan yirmi beş otuz sene evvel hatırı sayılır bir sefalet ve buhran içerisinde can verdiğinden habersiz Paris'e gittiğim zaman onun atölyesinde çalışacağıma her ne pahasına olursa olsun karar vermiştim. Seve seve onun fırçalarını yıkayacak, atölyesini süpürecektim!. Fakat Paris'te onun çoktan öldüğünü öğrenince, anam ölmüş kadar sarsılmış ve boya parasını kardeşinden dilenen Van Gogh'un hayatı boyunca ne süpürülecek bir atölyesi, ne de benim öperek yıkamak istediğim çifte çifte fırçaları olduğunu duyunca içim yanmıştı. Ressamların içinde onun kadar bedbaht ve kimsesizine rastlamadım. Bedbahtlığın onda ne kadar külçeleştiğini resim yaptığı bir köyün jandarmasına hediye ettiği resmin zavallı jandarmanın hayatına mal oluşunu okuduğum zaman anladım, tüylerim ürperdi. Ömründe bir tek resim satamayan ve bugün resimlerini dünya müzelerinin paylaşamadığı Van Gogh bir gün kendisine poze eden köy jandarmasına para yerine bir resim verir. Jandarmacağız bu resmi arkadaşlarından birisine beş franga satar ve bu parayla şarap içer. O kadar çok içer ki yolda düşer ve kafasını parçalar! Bu hikâyeden bir parça sonra da kesilecek kulağından başka bir şeysi olmayan Van Gogh, kendisini ölüme kadar sürükleyen bir sinir buhranından sonra kulağını kökünden kesip köyün dilberlerinden birisine gönderir. Kanlı kulağı taşıyan

zarfın üstüne de şu satırları yazar: «Sevgili dosta kendimden ufacık bir hatıra...» Bu hikâyenin bir masal olmadığını, onun kesik kulağını saran sargılarla yaptığı harikulade portresinden öğrendim. Çok sevdiğim Cezanne'na kendisine Van Gogh'tan bahseden bir arkadaşına,

— Bırakın şu deliyi!.. dediği için kızıyor ve Degas'ya onu ağlatacak kadar sert nasihatlar verdiği için içerliyorum.

Her zaman bir çocuk, içli ve hırçın bir çocuk olan Van Gogh primitifleri delicesine sever ve onlarda çok sevdiği bir sanatkârın ismi geçince bir çocuk gibi ağlarmış. Her zaman ağabeyisinden boya parası almaya mahkûm olan Van Gogh'un cebinde yüz paralık bir kart alacak parası olmadı. Bugün resimlerinin üzerinde milyonlar dönüyor. Gelecek mektuplarımdan birinde sana yine Van Gogh'tan ve onun son zamanlarda Roden Müzesinde gördüğüm resimlerinden bahsedeceğim.

(Ar dergisi, sayı: 20-21, Ağustos-Eylül 1938)

İNSANA, YURDUNA, DAĞLARA VE ACILARA DAİR

5 Eylül 1938

Edirne'ye geleli üç dört gün oldu. Burada bir ay kalacak ve yalnız resim yapacağım. Darısı senin başına, Yukule-le. Sen, temmuz sıcağında titreyen modellerine kömür yetiştirmeye çalışırken, ben Tunca kıyılarındaki söğütlerden gölge dileneceğim. Sen insan vücudunu hatmetmeye çabalarken, ben dağlarla güreş tutacak, ırmaklarla yarışacak, ufuklarla boy ölçüşeceğim! Fakat merak etme Yukule-le! Seninle bir gün aynı dört köşe içerisinde buluşacağız. Sen bir insan ayağını bir ağaç gövdesi gibi yere saplamaya çalışırken, ben de söğüt ağaçlarında bir vücut sezmek için çırpınacağım. Sen dolgun bir kadın sırtında bir dağ parçası yontmaya çalışırken, ben başı boş dağlarda çırılçıplak Yunan ilahları bulduğuma sevineceğim.

6 Eylül

Selimiye'ye Dair

Edirne, İstanbul'a çok benziyor. Yalnız,

dümdüz bir İstanbul. Bu dümdüz şehre bir tepe lazım geldiğini ilk defa anlayan Sinan olmuş ve şehrin ortasına Selimiye'yi bir dağ parçası gibi dikmiş. Selimiye, şehri yakasından tutup bir parça göklere kaldırmasa, Edirne'yi kuşatan söğüt çemberi, bu payitahtı inkâr edecek... Fakat, ne yalan söyleyeyim, ben Sinan'ın şaheserini Edirne'ye yakıştıramadım. Bir de, burada o kadar yalnız kalıyor ki! Onu saran evlerin hemen hemen hepsi, sırf mimarinin heybetini işaret etmek için çizilen sıska bir ağaç veya insan resmi kadar cüce kalıyor. Burada sıkılıyor. Onu İstanbul'da görmek isterdim. Sinan burada, fakat arşın orada! Bu tepe, ancak İstanbul'un ufuklarında layık olduğu aksi sedayı bulacaktır.

9 Eylül

Günlerdir Selimiye'nin etrafında dönüyorum. Edirne'ye kadar gittikten sonra Selimiye'nin bir resmini yapmadan dönmek garip olacaktı. Nihayet bir sabah dört beş ağaç, arasından onu yakalıyorum. Müthiş bir tereddüt devresinden sonra çalışmaya başlıyorum. Sinan'ın mimarisinden ödüm kopuyor. Selimiye bir aslan heybetiyle önde kurulmuş. Her fırça darbesinde onun homurdandığını duyuyorum. Bu dövüş tam altı saat kadar devam ediyor. Göklere sığmayan bir mimariyi dört beş saat içinde avuç içi kadar bir muşambaya yerleştiremeyeceğime evvelden hüküm verdiğim için, saatlerce uğraştığım resmi tertemiz kazıyorum.

Sinan'dan ödüm kopuyor. Onun eseri önünde aylarca bağdaş kurup oturmak lazım.

11 Eylül

Bugün sabahın yedisinden akşam sekizine kadar eski bir sokak başında çalışıyorum. Birkaç kerpiç ev arasından kambur telefon direklerine dayanarak uzaklaşan eski bir çatı... Ben sehpamı yerleştirmeye çalışırken yanı başımdaki evden, otuz otuz beş yaşlarında bir adam çıktı. İşine gitmeden önce birkaç dakika yaptığım işle alakadar oldu ve uzaklaştı. Öğleye doğru aynı adamı gördüm. Herhalde evine yemeğe gelmiş olacak. Benim başıma bir sürü çocuk üşüşmüş, seyrediyorlardı. Yanı başımdaki evde oturan adam yemeği yedikten sonra, işine gitmeden önce, tekrar yaptığım resme birkaç dakika baktı ve uzaklaştı. Saat altıya doğru aynı adam işinden döndü. Evine girmeden önce gelip, yanı başımda durdu. Bir yaptığım resme, bir de karşıdaki sokağa bakıyor ve beni rahatsız edecek kadar sehpama sokulan çocukları uzaklaştırıyordu. Ben, artık kutuyu kapamış, bir köşede yaptığım resme bakıyordum. Bir saatten beri benimle beraber karşıki sokağa bakan adam, yanındakilerden birine,

«Bre Ahmet» diyordu, «on seneden beri bu evde oturuyorum. Dünya gözüyle bir defa bile şu sokağa bakmamıştım. Meğer bizim sokak ne güzelmiş!!»

Bu adam alay etmiyordu Yukule-le. Haki-

katen ben sehpamı toplamış giderken o sigarasını tellendirmiş hâlâ sokağa bakıyor ve «ne tuhaf!!! ne tuhaf!!!» der gibi başını sallıyordu.

Şu muhakkak ki Yukule-le, resmini yaptığımız bütün mevzulara seyirci de bizimle beraber birkaç saat bakmış olsaydı resim dünyası cennete dönerdi.

YUKULE-LE VE SABAH

Ben sabahlarımı Çinli dostum Yukule-le'ye borçluyumdur.

Onunla bir sene üniversiteliler mahallesinde, aynı pansiyonda oturduk. Odalarımızı, üzerinde mavi güller açan bir duvar ayırıyordu, gecelerimizi yüzer mumluk ampullerle gündüzlerimize katarak geç vakitlere kadar çalışıyor ve ertesi gün öğleye kadar uyuyorduk!

İyi bir ressam olabilmek için güneşten ve kuşlardan erken kalkmak lazım geldiğini bilmiyor değildik, fakat ne yazık ki odalarımızın pencereleri tavando açılmıştı. Birkaç defa erken uyanıp çalışalım dedik, fakat aylardan haziranın ortasında en berrak bir günün arifesinde olduğumuz halde güneş ancak saat dokuzdan sonra, bu şaşı gözlü tavan pencerelerimizden içeri bir avuç ışık serpebiliyordu. Velhasıl pencerelerimizin tavanda oluşu yüzünden sabahlarımızı ve sabah kahvaltılarımızı bir kalemde hasfetmiştik.*

Dört beş ay, saat on birden evvel uyandığımızı hatırlamıyorum. Henüz uyku dolu gözlerle talebe lokantasında öğle yemeklerimizi yiyor ve soluğu atölyede alıyorduk. Beşte biten atölye mesaimizi biz, şaşı gözlü odaları-

---

* Hafsetme : Yere batırma.

mızda elektrik ışığı altında gece yarılarına kadar aynı hızla devam ettiriyor ve ekseriya sabahlara kadar, dünyanın kâğıdını karalıyor, kilolarca beyaz boya, (köşe başındaki boyacı dükkânında kilosu dört franga bir nevi beyaz duvar boyası keşfetmiştik!) şişelerce mürekkep sarf ediyorduk.

Bir gün yine sabahlamıştık. Sabah olduğunu anlayabilmemiz için dehşetli surette karnı acıkan Yukule-le'nin dışarı çıkıp birkaç sandviç araması icap etmişti!

Ben muslukta fırçalarımı yıkıyordum, Yukule-le, aldığı sandviçleri masanın üstüne koydu. Sonra dalgın dalgın, bir tavandaki yavaş yavaş ağaran şaşı gözlü penceremize, bir de bana baktı. Ve daha sonra önündeki masaya müthiş bir yumruk indirdi ve

— Allah kahretsin, dedi.

Ben elimde fırçalarla dostuma bakakalmıştım. İştihasını ve sandviçlerini tamamıyla unutmuşa benzeyen Yukule-le, muvaffak bir resim yaptığı zaman kendisini saran çoşkunluğu ile :

— Dostum, diyordu, biz dünyanın, en budala ve en bedbaht iki insanıyız, dışarıda gül gibi sabahlar açılırken biz burada horul horul uyuyoruz!

Yukule-le beni yarı giyilmiş bir ceket gibi âdeta sürükleyerek dışarı çıkardı. Bir parça sonra beni de bir cin bir şeytan gibi çarpan sabah, Çinli dostumu âdeta sarhoş etmişti :

— Gel diyordu, gel de gözün ağaç görsün, gel de gözün gök görsün. Sarı güller, manolyalar kadar, rengi, kokusu, eti ve lezzeti olan bir

gök. Şu karşıki damların rengine bak, benziyor mu bizim yüz mumluk lamba altında boyadığımız kiremitlere. Şu ağdalı miskin asfaltın bir çiçek kadar güzel olabileceğini, her adım başında mükemmel bir resim çerçevelendiğini o kuyu gibi odada biz yüz değil, bin beş yüz mumluk ampuller yaksak daha zor anlardık, hele şu öğle güneşi altında cayır cayır yanan parkın yeşillerindeki asalete bak. Hiç bu renk bir havuz, bu renk su gördün mü! Yarabbi çıldıracağım!

Yukule-le'yi sarsan nöbeti yavaş yavaş beni sarmış ve önümüze muazzam ve çerçevesiz bir resim gibi serilen parkta sabahı tatmaya başlamıştım.

Monsuri Parkı kapı komşumuz olduğu halde onu ancak, ya kızgın bir güneş altında cayır cayır yanan yeşilleri veya aynı güneşin buğulu ve ağdalı bir salçaya bulayarak erittiğini ağaç gövdeleriyle görmüş ve sevmemiştik.

Halbuki sabahın bütün renklere hürmet eden ışığı altında park muazzam bir senfoni, bir âlem kesilmişti.

Yukule-le parkın birbirinden güzel köşelerinden birini göstererek,

— Yarın sabah ilk işim buradan bir resim başlamak olsun, diyordu.

Ertesi sabah, yeni bir muharrir, yeni bir resim, veya fevkalade güzel bir melodi keşfettiğimiz zaman duyduğumuz sevinçle sabahleyin kuşlardan ve güneşten evvel kalkmıştık. Bahçede dünden intihap ettiğimiz yerlere yerleşirken Yukule-le şimdiye kadar uyuyarak harcadığımız sabahlara esef ediyor ve

— Düşün dostum, diyordu, biz şimdiye kadar günlerimize, ortasından başlanan bir polis romanı gibi girişiyorduk. Bu heyecanlı kitabın başını anlamadan, sonunu kavramamıza imkân yoktu.

Parkta yaprak başına bir kuş düşüyormuş gibi müthiş bir kuş cıvıltısı kaynaşıyordu. Arasıra bir uğultu haline girerek yeknesak bir hal alan bu cıvıltıyı adını bilmediğim bir kuş birkaç nota ile derleyip toplamaya çalışıyordu. Sabah bir manolya tazeliğini kaybedene kadar çalışmıştık. İkimiz de başladığımız resimlerden ümitvardık. Yukule-le, bu ışık altında, ortaya fena bir resim, çirkin bir renk koymak için insanın muhakkak beş hissinden birisinin noksan olması lazım geldiğini iddia ediyordu. Ona bir parça mübalağa ettiğini hatırlattım. Güldü ve şu hükmü verdi :

— Güneşle beraber uyananlar muhakkak iyi insanlardır.

(Ar dergisi, sayı: 1, 24.11.1938)

RESİMDE MALZEME ENDİŞESİNE DAİR

İyi boya kullanacağım, iyi muşamba üzerine çalışacağım diye yemek listesini domates ile ekmeğe indiren Cassou ile bir galeriden çıkıyorduk. Cassou, Gauguin'in henüz on sene geçmeden çatır çatır çatlayan bir tuvalini hatırlatarak,

— Hayret ediyorum dostum! diyordu. On sene içerisinde tanınmayacak bir hale gelen resimler karşısında insanın yüreği sızlıyor! Haydi Gauguin'in resimlerinin bu kadar çabuk bozulmasını onun kırkından sonra saz çalmaya başladığına hamledelim, fakat daha nice büyük ressamlar var ki bütün varlıklarını teksife çalıştıkları tuvalleri, üzerlerinden bir asır geçmeden kapkara kesildiklerini görüyoruz, ne feci bir akıbet değil mi? İnsan mermerin, tuncun binlerce asra göğüs germesiyle muşambanın bir domates gibi çürüdüğünü mukayese edince bu işten nefret edeceği geliyor. Öyle ya, vaktiyle resimde malzemeye en çok itina eden büyüklerin resimlerini aynı zamanda yontulan mermerin ömrü ile mukayese edebilir miyiz? Michel Ange'ın boyaları her sene biraz daha kararacak onun dehasını inkâr ediyorlar. Michel Ange'ı asırlardan asırlara yalnız heykelleri anlatacak.

Cassou âdeti veçhile mübalağa ediyor ve

asırlardan çok iyi tanıdığı senlibenli görüştüğü bir insanı anlatırken kullandığı lisanla bahsediyordu.

Cassou, Gauguin'in çok az bir zaman zarfında bozulmaya yüz tutan resmi ile söze başlamış ve her resmin kararmaya mahkûm olduğunu göz önüne alarak resmin zavallılığında karar kılmıştı.

Cassou'ya kalırsa, yine birkaç asır (!) sonra o bütün tabloları birer kara tahta gibi kararmaya mahkûm olan Louvre'un kapıları kapanacak veyahutta resimde kullanılan boyaların kararmaması, muşambanın çürümemesi için medeniyetin mühim tedbirler alması lazım gelecekti.

Cassou'nun resim yaparken daima en iyi malzeme kullanışını sanata hürmet ettiği için takdir ediyordum. Fakat onun bu titizliğinin altında, eserlerini gelecek asırlara bırakmak endişesinin saklı olduğunun farkında değildim!

Ona,

— Ne tuhaf, dedim. Ekseriya bundan birkaç hafta evvel yaptığımız resimlerden utanıyor ve çoğunun üzerine başka resim yapıyoruz ve birçoğunu da yırtıyoruz. Halbuki sen bütün müzahrefatın* asırlardan asırlara geçmeye dayanamayacaklarını düşünerek üzülüyorsun!

Cassou ile aramızda cereyan eden bu muhavereden sonra uzun bir zaman geçmeden onun endişesini daha iyi anlamaya başlıyordum. Üzerlerinden bir asır değil tek bir sene geçmeden bozulan resimlerimizi görünce,

---

* Müzahrefat Süprüntüler, pislikler.

Ömrümüz kısa asırlar uzundur, yahut,

Sen asırlardan sanki ayakkabılarınmış gibi bahsediyorsun, yahut,

Senin evindeki takvim galiba asırları gösteriyor! diye mütemadiyen takıldığımız Cassou'ya hak veriyordum.

Hakikaten Cassou'dan başka hemen hemen hepimiz atölyede en kötü malzeme ile resim yapmak için sanki bir müsabakaya girişmiştik, ekseriyet kirli muşambalar üzerine çalışıyordu. Çoğumuz, ucuz kartonlar veya doğrudan doğruya, hazırlanmamış kâğıtlar üzerinde bocalıyorduk. İçimizden birisi bir gün güzel gerilmiş bir muşamba üzerine çalışmaya başlasa etrafını alıyor ve

— O!.. galiba mirasa kondu! Bu ne lüks!. gibi sözlerle biçareyi taciz ediyorduk.

Hocamız bizi kirli tuvaller üzerine çalışıyor gördükçe yarı alay, yarı ciddi bir sesle,

— Vazgeçin şu kirli tuvaller üzerinde resim yapmaktan; belki şu saatte şaheserlerinizi yapıyorsunuz, derdi. Biz de bu sözü yalnız temiz bir muşamba üzerine çalışanlara,

— Bu resmin şaheser olduğundan emin misin!.. diyebilmek için sarf ediyorduk!

Ne tuhaf! Hemen hemen hiçbirimiz kendimize temiz bir muşamba temin edemeyecek kadar fakir değildik, fakat mahiyetini pek iyi tahlil edemediğim bir sebep çoğumuza kötü malzeme ile çalışmayı tercih ettiriyordu. Süt gibi beyaz bir muşambadan nefret edecek kadar ileri gitmiştik. Bu hale çok iyi bir misal olarak Belçikalıdan bahsedeceğim. Bu adamcağız temiz muşamba satın alıyor ve sonra bu canım

muşambaları artık boyalarla güzelce kirletiyor, öyle çalışmaya başlıyordu. Belçikalının resimlerinin şimdi ne hale girdiğini bilmiyorum. Yalnız benim bu malzeme ile alay ettiğim devirden, elimde kalan birkaç resim var ki, Cassou bu kadar az zamanda çöken bu resimleri görse hüngür hüngür ağlardı!

Şimdi beni kötü malzeme ile resim yapmaya sevkeden sebepleri araştırıyorum. Bunlardan birisi muhakkak ki bir gün galerilerin birinde gördüğümüz harikulade bir Utrillo'nun adi ambalaj mukavvasına yapılmış olması, öteki de bir eserini kopya ettiğim Gauguin'in halis un çuvalı üzerine çalışmasıdır.

Çok sevdiğim bu iki sanatkârın adi mukavva veya çuval üzerine çalışmaları beni iyi muşamba bulmak sıkıntısından kurtarmış, ondan sonra muşambadan başka her şeyin üzerine çalışmıştım! Belki yalnız mukavva veya yalnız çuval üzerine çalışmakta ısrar etsem, bugün pişman olmayacaktım, fakat bu mütemadiyen değişen zemin üzerinde herhangi bir çalışma tarzını tekâmüle doğru götürmek imkânsızdı. Kâğıt, mukavva ve rastgele hazırlanmış bir muşamba üzerine çalışmaya karmakarışık boyalarla çalışmayı da ilave edersek bundan bir sene evvel yaptığım resimlerin niçin Cassou'yu ağlatacağını daha iyi anlarsın! İtina ile hazırlanmış bir malzeme ile çalışmaya başlayalı çok olmadı, şimdi en iyi malzeme ile çalışan büyüklerin paletlerinin, kullandıkları yağlı fırçalarının, tercüme-i halleri üzerinde uğraşıyorum. Gerçi Cassou gibi asırlardan asırlara intikal etmek sevdasında değilim, fakat birkaç

sene sonra bana kendi resimlerimi gösterdikleri zaman, çok kötü çalınan eserini dinledikten sonra, kendisine fikrini soranlara,

— Çok iyi ama kimin eseri, diye soran musikişinas gibi, resmimi tanımamak ve

— Kimin bu facia, diyerek gülünç olmamak için, mümkün olduğu kadar çalıştığım malzeme üzerinde titiz davranıyorum.

Cassou'nun hakkı var dostum, sesin bile bir tenis topu gibi kıtalar arasında mekik dokuduğu, sayfalaşıp bir plak albümünde yer aldığı bir devrede elle tutulup gözle görünen bir nesne olan resmin kısa bir zaman içerisinde yok oluşu hakikaten hazin!

(Ar dergisi)

OTOMOBİLE DAİR

Bugün, bin dokuz yüz otuz dokuz modeli bir otomobile uzun uzadıya baktım. Onu muhtelif taraflarından gördüm. Henüz şarkısı söylenmeyen, şiiri yazılmayan, resim dünyasına kabul edilmeyen bu mevzunun, sanat dünyasına giren birçok motiflerden aşağı kalmayacak kadar güzel olduğu muhakkak. Öyle olduğu halde, bu enteresan kutuya ben henüz bir sanat eserinde, bir üstat fırçasında rastlamadım. Halbuki, otomobil, insan oğullarını taşımaya başlayalı, hemen hemen yarım asır oldu. Otomobilden sonra dünyaya gelen bazı büyük sanatkârların nasıl olup da bu mevzuya takılmadıklarını düşünüyorum. Bilhassa, resim dünyasına girmeyen otomobili düşünüyorum. Sigara dumanı gibi henüz kundakta iken teneffüs etmeye başladığımız kokular arasına benzin kokusunun, klakson sesinin sürrat lezzetinin karışmış olduğunu düşünüyorum. Otomobil ile bir neslin, bir batının haşır neşir olduğu muhakkak. Fakat, bu nesil niçin otomobili, bir testi, bir vazo, bir fayton, bir at, bir insan, bir meyve gibi benimseyemiyor? Niçin gündelik hayattan binlerce meyve devşiren ressam, mevzu intihabında en ufak bir güçlük duymayan ressam otomobile gelince duruyor, tereddüt ediyor ve zamanımızın en bellibaşlı unsurlarından olan bu

motife el sürmekten korkar veya iğrenir gibi bir hal alıyor? İğrenme, tiksinmeden ziyade, galiba korkuyor.

Korkuyor galiba! Çünkü bugünün en olgun ressamı bütün zevkini yine eskilere, klasiklere ve daha evvelkilere borçludur. Büyük harfle yazılan sanat muhakkak hiçbir devirde bir tek sanatkârın ömrüne sığmamıştır.

EDİRNE'DEKİ SOKAKTA ÇALIŞIRKEN*

Meğer bizim sokak ne güzelmiş!.. Açık tabiata sinemaya gider gibi gidiyoruz. Film çeker gibi çalışacağımız yerleri tespit ettikten sonra bir tramvay veya vapur biletiyle açık tabiat karşısındaki koltuklarımıza yerleşiyoruz. Bir peyzaj önünde bazen bir defasında yedi sekiz saat çalıştığımız oluyor. Fakat buna rağmen, kutuları kapatıp eve dönerken hep aynı intiba içime kuvvet veriyor.

Açık tabiat karşısında iğreti birkaç saat geçirmenin kasveti! Hattüstüvada** geçen bir filmi seyrettikten sonra kalorifer borularına mızıka çaldıran bir odaya dönmenin kasveti... Gübre ve tezek kokularına yaban çiçeği kokularını karıştırarak size mis gibi bir kır kokusu sunan açık tabiattan, bir apartıman katına dönüş... Taze gübre yığınları üzerinde, en ufak bir iğrenme duymadan saatlerce çalıştıktan sonra, apartman merdivenlerinden sızan çöp kokusu karşısında, tiksinti!..

Tabiatı bir film gibi seyrediyorum. Başkaları tarafından büyük emeklerle hazırlanıp önü-

---

* Bu yazı, Eylül 1938 ile Ekim 1939 arası yazılmış olmalı. Ekim 1939'da Güzel Sanatlardaki yazıyla benzerlikler var. Bu nedenle tarihini 1939 olarak koydum. Yazıda «Açık Tabiat» önüne aldım, MHE.

** Hattüstüva (Hatt-ı istivai) Ekvatorla ilgili.

müze konulan manzaralar karşısında gayet yanık ahlar ve oflar savuruyor ve mahdut bir zaman zarfında hissemize düşeni çala fırça almaya kalkışıyoruz.

Şehir civarında dolaşıyoruz. Üzerinde çalışacağım konuyu henüz tespit etmeden etrafıma bakınıyorum. Dağlardan, ufuklardan ve tarlalardan önce, gözüm yanı başımdaki birkaç olgun başağa takılıp kalıyor. Olgun bir ot kokusu ve en ufak bir el hareketiyle birbiri arkasından havalanan kıldan ince kılıçtan keskin tüy rengindeki otlar bütün dikkatimi arkalarından çekip götürüyorlar. Onların arasında, ömrümde görmediğim ve adını işitmediğim tohumlar, rengârenk böcekler ve bütün bunları gümüşten tellerle birbirine bağlamaya çalışan sümüklüböceklerin gümüşten ipliği... Sıska bir fidana üşüşen ve onu terk edilmiş bir gemi teknesini kaplayan midyeler gibi örten salyangozlar...

Sevgilisini, gökte ararken yerde bulanların hayreti ve sevinciyle yanı başımdaki âleme, ayağımın altında ezilen salyangozlara bakakalmışım. Birdenbire resmini yapmaya hazırlandığım dağların ve tarlaların hendesesini lüzumundan fazla çıplak ve kolay buluyorum. Mütemadiyen değişmesine rağmen ne gök ve ne de bulutlar, salyangozlarla kuşanmış fidan kadar girift ve harikulade değil.

Mütemadiyen, başı boş ufukları, şehvetli şişkinlikler ve çukurlarla gezinen dağları ve hepsinde insan vücudunu seçmeye çalıştığımız ağaçların arkasından koşarken çiğnediğimiz mevzuları, armonileri hatta senfonileri düşünüyorum. «Mum dibine ışık vermez» sözünü ha-

tırlıyorum. Hakikaten gerçeğin ta kendisi. Bu söz söylenmemiş olsaydı muhakkak ki, o dakikada ben buna benzer bir keramet savuracaktım.

Meğer biz tabiata amma da toptan bakıyormuşuz. Meğer ne kadar panorama düşkünü olmuşuz! Açık tabiat denince su, gök ve ağaçtan başka bir şey bilmiyorum. Gözlerimizin adeselerini ancak her gözün görebileceği kadar kocaman motiflere göre ayar etmişiz. Yalnız onlara bakıyor ve yalnız bu motifleri dört köşe içerisine sığdırmaya çalışıyoruz. Ve bir de grafiklerde kumaş ve insan vücudu diye yalnız iki motif tekerrür edegelmiştir.

Hükümler vermeye kalkarız. Klasik ressamlardaki heykel anlayışının yalnız kumaşa ve insan vücuduna intisar ettiğini, onların insan vücudunu muhtelif vaziyetlerde tefrik etmelerine rağmen, mesela ağaca veya geniş bir peyzaja daima bir taraftan baktıklarını söylerken Corot'dan sonraki resmin tam manasıyla açık tabiata kavuştuğunu zannediyorduk. Evet, muhakkak ki Cezanne'lar, Gauguin'ler, Van Gogh'lar bize açık hava lezzetini tattırdılar. Ağacın, gök parçasının, dalın bir insan vücudu kadar muğlak ve enteresan olabileceğini anlattılar. Onlar bunu bize aşılayabilmek için tam manasıyla tabiata kavuşmuşlardı. Onlar, böyle boylu boyunca tabiata, toprak ve ağaç kokusuna gömülmüşlerdi. Tabiatın içinde yaşıyorlardı. Fakat ne tuhaf... Ressam tam manasıyla tabiata ısınmaya başlayınca, insanlara küsüyor, cemiyetten uzaklaşıyor. Sakal koyveriyor. Yalınayak dolaşıyor. Ve cemiyet efendi de ona, buna mu-

kabil, büyük arkasını çeviriyor. «Ve mademki sen ağaçları ve damları benim gözümle görmemeyi tercih ediyorsun, ben de bana mütemadiyen benden bahseden sinemaya giderim» diyor.

Biz tam manasıyla tabiata girmeye, onun binbir zenginliğini ifade etmeye uğraşırken, cemiyetten uzaklaşıyoruz. Klasikleri tekâmüle vardıran yalnız onların tabiatı tetkik kabiliyetleri veya halis birer dindar olmaları değildi. Bu tekâmüllere muhitin büyük bir yardımı oldu.

Ressamdan mütemadiyen aynı mevzular isteniyordu. Onlar da çala fırça İsa'nın veya Meryem'in hayatını resmederken mütemadiyen bir kadın ve bir erkek vücudunu imbikten geçirmek fırsatını bulmuşlardı. Klasiklerden herhangi birisi, mükemmel bir insan vücudu etüdüne ufak bir hat ilaveyle İsa ve Meryem adını verebiliyor ve İsa'yla Meryem'i onun gibi daha milyonlarca kimse, aynı aşkla sevebiliyordu. Halbuki ressam, İsa ile Meryem'i boşlayıp, boylu boyunca açık tabiata girdikten sonra iş değişti. Ressam Allahına, artık azizlerin yardımıyla değil, bazen kurumuş bir ağacın veya kaplumbağanın sırtında gitmeye çalışıyor. İnsanoğulları ne bir ağacı Hazreti İsa kadar sevebiliyor, ne de bir madonnaya tercih etmeye cesaret edebiliyorlar. Mesela güzel bir Meryem portresinin yanı başında Van Gogh'un sarı iskemlesi veya pabuçlarından yaptığı bir natürmortu olsa... İnsanoğlu derhal madonu tercih edecektir. Onu madona bağlayan, her zaman halis bir dindar oluşu değil, sadece portrenin güzel bir kadını tasvir edişidir. Güzel bir kadın

durarken Van Gogh'un bu yosunlu hasır iskemlesini veya terli pabuçlarını neylesin? Yani, iki gözüm, mumun dibine ışık verdiğini farz edelim. Yani ressamın tam manasıyla tabiata gömüldüğünü, en umulmadık motiflerde yepyeni plastik kıymetler sezdiğini, açık tabiatın uçsuz bucaksız motifleri arasından insanoğluna tasvir edebileceği armoniler ve senfoniler bulup çıkardığını farz edelim. Ressamın bu sabrı, muhakkak ki resim bahsine yeni şeyler getirecektir. Fakat bu motifleri herkesin sevebilmesi için ne yapmalı? Bir salyangozla bir aziz yüzü arasında ressamca hiçbir fark olmadığını nasıl anlatmalı? Ressamın boylu boyunca tabiata gömülmesi kâfi değilmiş, iki iki gözüm. Yalnız ressamın değil, seyircinin de tabiata yaklaşması lazım. Aksi taktirde, salyangoz hiçbir zaman bir İsa yüzü kadar manidar olmayacaktır. Yapayalnız bir kuru ağaç veya birkaç ot, bir aziz portresi kadar rağbet görmeyecektir. Ve işin kötüsü bu rağbet eksilince, ressam hiçbir zaman bütün hayatını resmine ve bilvesile tabiata hasredemeyecektir.

Ressam hiçbir zaman sevdiği çimenlere kanmayacaktır. Bir tramvay tekerleği, bir vapur düdüğü onu mütemadiyen büyük şehirlere götürecektir. Ve büyük şehirler ona «beyhude yere üzülme» diyecekler «sen bana salyangozun resmini yapmaya çalışırken ben onu sinemada, yalnız kendisini değil bütün hikâyesini, yuvasını, âdetlerini, hatta nasıl çiftleştiğini seyrediyorum».

(1939)

AÇIK TABİAT

Açık tabiata, büyük şehirlerin bittiği yerde başlayan açık göklerin altına; sinemaya girer gibi arasıra gidiyoruz. Film seçer gibi çalıştığımız yerleri evvelinden tespit ediyor; bir tren veya vapur bileti ile açık tabiat karşısındaki koltuklarımıza yerleşiyoruz. Bir peyzaj önünde bazen bilafasıla yedi sekiz saat çalıştığımız oluyor. Fakat buna rağmen kutuları kapatıp eve dönerken içime hep aynı kasvet çöküyor:

Açık tabiat karşısında iğreti birkaç saat geçirmenin, hattıistivada geçen bir film seyrettikten sonra soğuk bir odaya dönmenin kasveti. Gübre ve tezek kokularını yabani çiçek kokularına katarak nefis bir kır kokusu sunan açık tabiattan dört köşe bir apartman katına dönüş.

Taze gübre yığınları üzerinde en ufak bir iğrenme duymadan saatlerce çalıştıktan sonra apartman merdivenlerinden sızan çöp kokusu karşısındaki tiksinme.

Tabiata, sinemaya girer gibi giriyoruz; başkaları tarafından büyük emeklerle hazırlanıp önümüze konulan bu sofraya gayet yanık ahlar ve oflarla oturuyor ve yangından mal kaçırır gibi tıkabasa çala fırça hissemize düşeni almaya çabalıyoruz.

Boylu boyunca açık tabiata gömülen res-

samlara gıpta ediyorum. Bunlar arasında bir çırpıda aklıma gelenler Cezanne, Van Gogh oldu. Corot'ya gelince o nedense bana tamamıyla açık tabiatın lezzetini vermiyor. Onda atölyesinin loşluğuna henüz kanmamış bir hal var. O büyük çınarlarla yelpazelenen kuytu parklara atölyesine girer gibi dalıyor. Açık tabiata her şeyi feda edenleri; büyük şehirlerin bütün konforunu, şöhreti, tadına doyum olmayan sohbetleri, sobalarında gece gündüz bir hattüstiva güneşi yanan, boy boy ve çeşit çeşit çıplak vücutlar barındıran keyifli atölyeleri bırakıp yalnız başına açık tabiata girenleri ve onların oradan getirdiklerini düşünüyorum. Sabahtan beri çalıştıktan sonra pabuçlarını başının altına koyup bir ağacın altında öğle uykusuna dalan Cezanne'ı dertli başını bir dondurma gibi güneşe sunan Van Gagh'u ve kadınları bir muz kadar kolay soyulan Tahiti Adalarına göç eden Gauguin'in kınalı topraklara yalınayak basan ayaklarını düşünüyorum.

Onlar, büyük şehirlerin kapısını, sakinlerinin kafasına çarparak açık tabiata gittiler ve bize oradan iki şey getirdiler; bunlardan birincisi nurtopu gibi bir güneş, taptaze bir gök ve toprak kokusu.

İkincisi; ressamla cemiyet arasında hatırı sayılır bir boşluk. Ressam 18'inci asrın sonlarına doğru Corot ile atölyeden dışarı çıkmaya cesaret etmiş fakat bir türlü şehirden tamamıyla uzaklaşmayı gözüne kestirememişti. Corot da Vatto gibi henüz munis park ağaçlarının gölgesinden dışarı çıkmamış ve âdeta sürüden ayrılanı kurt kapar korkusuyla nihayet banliyöde kalmıştı.

Sürüden ilk defa ayrılanlar muhakkak ki, Cezanne ve şürekâsı oldular. Onlar açık tablatton insanoğullarına demet demet renkler devşirmişlerdir. Fakat insanoğulları hiç tanımadıkları bir diyardan gelen bu demetlere büyük arkalarını döndüler; büyük şehir sakinlerine bu kadar yabancı gelen diyara gelince o da açık tabiattan, onun bin bir tezahüründen başka bir şey değildi. Sırası gelmişken burada sana daha bugün şahidi olduğum bir hikâyeyi anlatacağım :

Bugün sabahın yedisinden akşama kadar eski bir sokak başında çalıştım. Mevzuum, birkaç kerpiç ev arasından kambur telgraf direklerine yaslanarak uzaklaşan eski bir sokaktı. Vakit erken olduğu için kimsecikler yoktu. Yalnız sehpamı yerleştirirken yanı başımdaki evden orta yaşlı bir adamcağız çıktı. İşine gitmeden önce birkaç dakika yaptığım işle alakadar oldu ve uzaklaştı. Öğleye doğru aynı adamı gördüm. Herhalde evine yemeğe gelmiş olacak, yemekten sonra tekrar birkaç dakika benimle alakadar oldu ve gitti. Akşamın altısına doğru aynı adam işinden döndü. Bu sefer eve girmedi yanı başımda durdu. Ve benim yaptığım resimle zerre kadar alakadar olmadan tam bir saat karşıki sokağa baktı. Biribiri arkasından birkaç sigara tellendirdiğini gördüm. Yoldan geçenlerden birisi ona takıldı.

— Ne o. Kırkından sonra sen de resme mi heves ettin?

Adamcağız gülerek başını kaldırdı ve

— Ne tuhaf dedi. Hiç bakmamıştım. Meğer şu bizim külüstür sokak ne güzelmiş. Ne yalan

söyleyeyim. On senedir şu evde oturuyorum bir defa da merak edip şöyle dünya gözüyle bizim sokağı seyretmemiştim. Ne tuhaf. Meğer bizim sokak ne güzelmiş! Bu adam alay etmiyordu.

Bu adam alay etmiyordu. Benim güneşin altında sabahtan beri bu sokak başında duruşumu merak etmiş o da benim gibi uzun uzun karşıki sokağı seyretmiş ve.....beğenmişti.

Kıssaden Hisse

Resmini yaptığımız bütün mevzulara seyirci de bizimle beraber bir parça alıcı gözüyle bakmak imkânını bulsaydı dünya cennete dönerdi. Bence bugün sanatkârla cemiyet arasında bağdaş kurup oturan boşluk buradan başladı. Mesele ressamın karşısındaki mevzua ehemmiyet vermeyişinde veyahut onu tamamıyla değiştirmesinde değil, seyirciye o ana kadar mütemadiyen sunulan mahdut mevzuları vermeyişinde. Eskiden ressamla seyirci arasında aynı kuvvetle sevilen dini mevzular vardı. İnsan vücudu hemen hemen sırf dini mevzuları terennüm etmek üzere sahneye girmiş, İsa'da: erkek, Meryem'de: kadın vücudu bu vesile ile korkunç derecede mükemmel bir inbikten süzülmüştü. Din bağları gevşedikten ve Allahını peygamberlerin yardımı olmadan tabiatta bulan sanatkârlar türedikten sonra ressam İsa ile Meryem'le beraber insan vücudunu boşamış oldu. Bugün sanatkârı Allahına götü-

ren bazen kuru bir ağaç bazen de bir böcektir. Ve işin kötüsü insanoğulları ne kuru bir ağacı henüz İsa kadar sevebiliyor, ne de zavallı bir böceği bir madona tercih etmeye cesaret edebiliyorlar. Bugün sanatkârla seyirci arasında müşterek bir mevzu yok.

Geçen gün civar köylerden birisine çalışmaya gittik. Üzerinde çalışacağım mevzuu henüz tesbit edememiş şaşkın şaşkın etrafıma bakınıyordum. Yavaş yavaş gözüme kestirmeye başladığım karşıki dağlardan önce gözüm yanı başımdaki olgun başaklara takılıp kalıyor. Olgun bir ot kokusu ve en ufak bir el hareketiyle birbiri arkasından havalanan kıldan ince kılıçtan keskin şeytan çekici tohumlar bütün dikkatimi ve arzumu arkalarından sürükleyip götürdüler. Onların arasında ömrümde görmediğim ve adını işitmediğim tohumlar, rengârenk böcekler ve bütün bu âlemi nazlı gümüş tellerle örmeye çalışan sümüklüböceğin gümüş salyası. Yanı başımda sıska bir fidan var. Ömrümde görmediğim bir fidan. Eski bir gemi teknesine üşüşen midyeler gibi yüzlerce salyangoz fidana sımsıkı sarılmışlar, fidan esrarengiz heykellerle müzeyyen ufaltılmış bir Hint mabedi gibi rüzgârla sallanıp duruyor. Sevgilisini gökte ararken yerde bulanların hayreti ve sevinci ile yanı başımdaki âleme, ayağımın altında ezilen otlara bakakalmışım. Birdenbire resmini yapmaya hazırlandığım dağların hendesesi bu garip meyvalar veren fidan yanında bana korkunç bir derecede çıplak ve kolay geldi. Mütemadiyen değişmesine rağmen ne gök bana bu fidan kadar yeni, ne de bulutlar sü-

müklüböceğin gümüş salyası kadar parlak görünüyor. Başıboş ufuklar, şöhretli şişkinlikler ve çukurlara giren dağların hepsinde mütemadiyen insan vücudunu seçmeye çalışırken çiğneyip geçtiğimiz mevzuları, yepyeni motifleri, armonileri hayıfla düşünüyorum. Ve (mum dibine ışık vermez) sözünü hatırlıyorum. Meğer şimdiye kadar tabiata ne kadar toptancı gözüyle bakıyormuşuz.

Açık tabiat deyince su, gök, ağaç ve topraktan başka bir şey görmüyoruz. Gözlerimizin adesesini henüz her gözün görebileceği kadar kocaman motiflere göre ayar etmişiz. Yalnız bu motiflerle açık tabiatı anlatmaya çalışıyoruz.

Rubens'in, Greco'nun kadın vücutlarına bakarken de bunları düşünüyordum. Rubens'in kadınlarındaki heykel kıymetini gözünün önüne getir. Greco'da vücutların ağırlığını ve nasıl yontulduklarını hatırla. Onlar insan vücuduna yalnız bir ressam gözüyle bakmışlar onu bir heykeltraş gibi evirip çevirmişler.

Resmin boşluğu içerisinde her şeyden evvel bir taş kütlesi halinde duran figürinlerin her tarafından görülmüş ve anlaşılmış olduğu muhakkak.

Rubens'in herhangi bir figürünü resmine gömülü bulunduğu atmosferden çıkartmak, resmin bitip de heykelin başladığı dünyada tasavvur etmek hiç de güç olmuyor. Kadınlarındaki nisbetlerin tamamıyla Yunan heykeline dayanan ölçüler olduğunu göz önüne getirerek bir saniye için onun resimlerinden fışkıran figürlerle mükemmel bir antik müzesi kurabiliyorum.

Greco, Tintoretto, Rembrandt, Renoir'ın figürlerinde aynı heykel heyecanını duyuyorum.

Onlara bu heykel kıymetini veren muhakkak ki mevzularını çok yakından tanımış olmalarıdır. Klasiklerin eserlerinde yer alan motiflerin hepsi onların resimlerine girmeden önce rüyalarına giriyor ve sonra da boylu boyunca teşrih masasının üzerine uzanıyordu. Bugün onlarda bizim başımızı döndüren etütleri bu kadar sıkı bir etüt mahsulü idi.

Ressama tabiatın kapıları açıldıktan sonra iş değişti. O artık mevzuuna bir heykeltraş kadar yakın değil. Her gün yepyeni motifler keşfeden ressamın bunların hepsi üzerinde klasiklerin insan vücudunda durdukları kadar durmalarına imkân yok. Tabiat ressama her zaman insan vücudu kadar munis ve dilden anlar mevzular vermiyor. Mevzuu bir heykeltraş gibi eliyle yoklayarak onu her tarafından seyrederek çalışmayınca resimde heykel kıymeti yavaş yavaş azalıyor. Ve işin garip tarafı resmin bünyesine heykelden çok daha yabancı unsurlar karışmaya başlıyor. Mesela musiki, lüzumundan fazla tezyinat ve bir aralık resmin yakasını bırakan edebiyat da garip kisveler altında yine resmin bünyesine karışmaya başlıyor. Bana öyle geliyor ki bugünün ressamı bir Cezanne veya Van Gogh gibi kendini bilakaydüşart mevzuuna vermez ve bütün sanat hayatını resmini yaptığı motiflerle omuz omza geçirmezse hiçbir zaman klasiklerin insan vücudunda eriştikleri mükemmele varamayacak.

Fakat işin hazin tarafı bugün ressam kendini tamamıyla tabiata verince cemiyete arkasını dönmüş oluyor. Âdeta insanoğullarına küsüyor. Apartmanlara her gün yeni bir kat daha ilave ederek geniş tabiattan uzaklaşan medeniyet kendini bütün mevcudiyetiyle dağlara ve bahçelere veren ressama bir vahşi muamelesi yapıyor. Ve âdeta,

— Mademki sen artık bana benden bahsetmiyorsun; mademki salyangoz resmi yapmayı benim manalı tebessümümü resmetmeye tercih ediyorsun; mademki dağlarda, bayırlarda dolaşarak benim ömrümde görmediğim otlardan, böceklerden, bulutlardan dem vuruyorsun, ben de mütemadiyen bana benden bahseden sinemaya giderim sen de başının çaresine bak diyor.

Cemiyetten ayrı, dağlar ve ormanlarda yapyalnız kalan sanatkârın klasikler kadar uzağa gidebileceğine inanmıyorum.

Bence cemiyet sanatkârı icabında bir limon gibi sıkmazsa sanatkâr renginin, kokusunun ve usaresinin yarısından çoğunu kendisiyle beraber mezara götürecektir.

Güzel Sanatlar, sayı: 1, Ekim 1939)

TAKSİ YAZIYOR

Bir roman yazabilsem adını böyle koyarcım: «Taksi Yazıyor». Boyalarımı kutuma, aklımı başıma devşirdiğim günden beri daima beni kötü kötü düşündüren hep şu oldu: Hayat mı? Sanat mı? «İyi ama taksiyi nereden çıkardın?» diyeceksin. Bu taksi sözüne, bir Amerikan filmi, sokak ve benzin kokusu bulaştırıyor. Fakat benzin kokusundan ne kadar hoşlandığımı, sinemaya ve sokağa ne kadar güvendiğimi bilirsin. Ne atarsan aşına... o gelir kaşığına... değil mi? Senin anlayacağın kendimi sanata kaptırdığım günden beri taksi yazıyor. Fakat bunu, hayatımda ilk defa, çok kuvvetle duydum. İlk defa Eyfel kulesinin tepesinden kendi mahallemize, Paris'te ömrümün geçtiği yerlere kuş bakışı bakınca, içime müthiş bir kasvet çökmüştü. Paris olabildiğine, dalga dalga genişleyip gidiyor ve o kadar ki, göz bitiyor, şehir devam ediyordu. Benim hayatımın geçtiği yerler ise, büsbütün tükenmek bilmeyen sürünün ortasında, ancak noktalı virgül kadar yer tutuyordu. Ve ömrümü bu noktalı virgülün içerisine hapseden biricik sebep sanat sevgisi olmuştu. Müzeden atölyeye, atölyeden eve. Halbuki öte yandan şehrin ufak semtlere dayanan yolları, bulvarları, evleri binlerce ırmak halinde akıp gidiyordu. Be-

nim bu akıştan, bu gidişten zerre kadar haberim yoktu. Bu şarkı bensiz söyleniyor, bu horon bensiz oynanıyordu.

«Sanat sanat dedikleri
Birkaç renkle birkaç peri
İsteyene ver sen onu
Bana seni gerek seni»

diyerek, hayata sarılarak, bir ucundan öteki ucuna Paris yollarında mekik dokumak isterdim. Ne mümkün?.. Şehir sandığımdan çok büyüktü ve ihtiyatlarım çoktan beni kıskıvrak bağlamıştı. Günde, hiç olmazsa dört beş saat boya karıştırmadığım zaman hatırı sayılır bir sıkıntı duyuyor, bir nevi «mesleğe ihanet» azabıyla kıvranıyordum. Sonra, kitaplar imdadıma yetişti. Çok isteyen her şeyi kaybediyordu. Keramet bir çakıl taşında ummanı, bir yaprakta bütün bir ormanı duyabilmekte idi. Varsın şehrin bütün büyük caddeleri bensiz aksın. Ben köşebaşındaki dükkânın tabelasındaki maviyle kalırım.

Boyalarımı kutuma, aklımı başıma devşirdiğim günden beri karşıma hep bu mesele çıktı ve beni hep kötü kötü düşündürdü. Hayat mı? Sanat mı? Sanat eserleri hayatımda mühim bir rol oynuyorlardı. Ağaçların söyleyebileceğini bir romandan, insanların çok acaip mahluklar olduklarını ressamlardan, heykeltraşlardan öğreniyordum. Bana dünyamı sevimli kıldıkları için, etrafıma daha büyük bir alaka ve muhabbetle bağlanma imkânları bağışladıkları için sanat eserlerine kendimi o kadar borçlu hissediyordum ki, gün oldu dünyayı unutup hayatın dışında bir varlık sandım.

Hayat ve sanat! Kardeş iki su damlası gibi en ufak bir iz, bir ek yeri bırakmadan, birbirleri içerisinde eriyecek sandığımız bu iki cevherin kendi içinde ve etrafında nasıl çekiştiklerine şahit olmasam, bunları ayrı ayrı düşünmeye imkân yoktu. Dünya işleriyle sanat işleri arasında en ufak bir münasebet kuramayan yüzlerce sanatkârın insanı hayretten hayrete düşüren hallerini görürdüm. Bunlar arasında «Hayat başka bir âlem, sanat başka» diyenler çoktu. Bir bütün içerisinde erimesi icap eden sanat sevgisiyle onlar çoktan ikiye bölünmüşler, aralarındaki uçurumları belirtmeye çalışıyorlardı. Onlar için hayat kurbağa ise sanat tayyare falan gibi bir şeydi. Adamcağız öğleye kadar bir Ali Efendi hüvviyetine bürünerek karşımıza çıkarak güzel güzel sanat yapıyor, öğle tatilinde, şapkasını giydimi Ali Efendinin tam tersi Veli Efendiyi yaşamaya başlıyordu.

En rahat ve en pişkin ve tatsız sanat adamlarına bu yolda rastladık. Aşağılık herifin bir tanesidir. Şerrine lanet, bütün mahalle ondan yaka silkiyor. Ama herifçioğlu eline bir kalem almaya görsün, insanın yüreğini yakar. Bir saz çalmaya başlasın, üstüne yoktur. İnsanı, hüngür hüngür ağlatır. Buyurun cenaze namazına. Gördünüz mü şerrine lanetin marifetlerini!!!

Şöyle kendimizi bir yoklarsak hepimizde hayatta böyle şerrine lanet bir sanatkârcık vardır.

Sonra sanatı her şeyin üzerinde tutanların acaip halleri gelir. Haklı olarak sanatı üstün tutarlar. Çünkü bu dünyayı onun sayesinde sev-

mişlerdir. Yine ne varsa hayatı birinci plana alan sanatkârlarda var.

Onlara bu gücü muhakkak bir sanat eseri vermiştir. Burasına inanıyorum.

— El üstünde kimin eli?

— Hayatın eli!..

Her şey hayat için. Yaşama gücümüzü artıran her şeyin başımızın üzerinde yeri var. Deminden beri dilimin ucuna hep Cezanne'nın adı ve sanat tarifi geliyor. Cezanne babanın sanat tarifini hatırlarsın:

«Sanat tabiata muvazi bir ahenktir» diyor. Bu tarif tam on sene benim işimi gördü. Ama çoktan aşındığını duyuyorum! Ne de olsa Cezanne baba on sene dayandı. On sene az zaman değil. Gelecek mektubumda sana bundan bahsetmek istiyorum.

YUKULE LE VE CEZANNE

Çinli dostum «Yukule - le», Cezanne hakkında düşündüklerini yazıyor:

Resimde her şeyden evvel tezyini kıymet arayan «Matisse» ve şürekâsı «Resim kilimdir!» dediler ve resmi dört başı mamur bir yazma gibi duvara çiviledi̇ler. Bu sanat telakkisi benim yassı şarklı kafama da uygun geldiği için senelerce ben de resmi bir el örgüsü gibi gergefe gerdim. Bir gözümle «Greco»yu, ötekiyle minyatürleri severken gergef dokudum. Fakat ne yalan söyleyeyim dostum, işin sonunda bu dokuma bana nihayet beni boğacak kadar dümdüz, yamyassı geldi ve artık ne «resim kilimdir» diyenlere, ne de «Matisse»le «Picasso» arasında mekik dokuyarak, çok garip bir seccade ören hocamız «Lot»la hempası gibi «resim ilimdir» diyenlere itimadım kaldı; ve

— Yo kendileri aldanıyorlar, ya beni aldatıyorlar, dedim. Ondan sonra ne resmin kilimliğini, ne de ilimliğini aramaya tövbe ettim ve kendi kendime bir yol çizdim:

«Resimde mümkün olduğu kadar edebiyat yapmaktan uzaklaşmak.» Bu yol beni, üzerinde bir hayli göz nuru döktüğüm minyatürlerden ve şiir tarafı ağır basan «Gauguin»den fersah fersah uzaklaştırıp nihayet karşıma,

mevsimi, baharı, çiçeği olmayan, tırmanması çetin, fakat tabiatın, kayalarında bir su kadar kolaylıkla parçalandığı muhteşem bir dağ çıkardı: «Cezanne»... Ben bütün hayatı, eserleri, sanat telakkisi ile onun kadar dağa benzeyen bir sanatkâr görmedim.

Onu geç tanıdığıma üzülürken bir taraftan da beni ona götüren yolu çizdiğim için kendimi tebrik ediyordum. Ona karşı duyduğum sevgiyle yavaş yavaş kafamda yer edinen tufeyli sevgi ve bilgileri söküp atmış ve aç kurt gibi sarıldığım baharatı bol mezeler ve vahşi gıdalarla midesini bozan bünyemi tedaviye başladım. Hakikaten, dostum (müze)siz bir memleketten tıklım tıklım (müze) dolu Avrupa şehirlerinde bir şarklının başına gelen ilk şey, suihazımdan şikâyet oluyor. Neyse, geçenlerde duvar ilanlarıyla, gazetelerin bütün Paris'e (Orangerie)de açılacak «Cezanne» sergisini ilan ettiklerini gördüğüm zaman rahat bir nefes aldım, kendi kendime,

— İşte aldanmıyan ve aldatmıyan bir adam!.. Yukule-le dedim. Git, gör. Ve bırak şu yassı kafanı onun eline de, sana «Descartes»ın çekiciyle sağlam bir kafa yontsun!

Salona bu teslimiyetle girdim dostum. Kafamı bir balmumu teslimiyetiyle «Cezanne»ın bütün resimleri önüne bıraktım. Duvardan duvara, resimden resime çarpa çarpa kafam bir şekil alacak diyordum. Fakat sergiden çıkarken yassı kafamın da yerinde yeller esiyordu.

Yassı massı, benim de kendime göre bir

kafam vardı. Fakat onu da bir şekil alsın diye götürdüğüm bu sergi alıp götürmüştü.

Hakikaten dostum, bu sergiden çıktıktan sonra ne yapacağımı bilmez bir hale gelmiştim. Ben resmi çoktan, gökten yere indirmiştim. Fakat bugünlerde kafamı altüst eden «Cezanne» bu sergi ile de beni bütün bütün sarsmış, ne yapacağımı bilmez bir hale getirmişti. «Cezanne»da bütün aradıklarımı buluyordum. Ben resmin yarısından çoğunu renge veriyordum. «Cezanne»da bu vardı. Onda renksiz (form) olamayacağı bir zafer halinde dalgalanıyordu. Fakat?.. Fakat «Cezanne» bu neticeye varmak için seksen yaşına kadar günde 12 saat çalışmıştı. Aynı resmin üzerinde yüzlerce defa çalışabiliyordu. Bir resmi değiştirmeden onun üzerinde yüz defa çalışmanın ve her defasında ona bir parça ilave edebilmenin ne olduğunu bütün ressamlar bilir. Halbuki benim resimlerimin azami dört beş seanslık canları vardı. Benim her gün değişen görüşlerim, buluşlarım vardı. Ben «Cezanne»da istediğimi bulmuştum; fakat benim ona taban tabana zıt bir çalışma tarzım, bir yaradılışım vardı.

O, solmak tehlikesinden korktuğu için suni çiçekler karşısında aylarca çalışıyordu. Halbuki benim çiçeklerden evvel solan bir çalışma buhranım vardı. Bu arzu dolu saatlerden bir damla israf etmeden çalıştığım halde netice yüzümü güldürmüyordu. Halbuki o, dün bıraktığı resme ertesi gün aynı arzu ile devam ediyordu.

«Temperaman» meselesi diyeceksin. Ona mukabil onun kadar kuvvetli olan «Van Gogh»

da hemen hemen bütün resimlerini bir (seans)ta yapıyordu.

Yalnız «Van Gogh»u değil, «Manet»yi, «Matisse»i, «Picasso»yu al!.. Bu büyük adamların da aynı resim üzerinde senelerce uğraşmadığı muhakkak.. «Zaten asrımız, sürat asrı... İlah..» diye beni teselliye çalışacaksın.

Evet, zaten ben de nihayet bütün bunlarla kendimi avutuyorum. Fakat şu muhakkak ki dostum, yeni resme en sağlam, en yıkılmaz ifadesini veren, onu en metin, fakat bir o kadar da inşası çetin temeller üzerine kuran «Cezanne» olduğunu bilerek kendimi avutuyorum. Zaten bugün eserleri önünde hürmetle eğildiğimiz üstatlara bak!.. Onların hepsinde mühim miktarda bir «Cezanne» olduğu muhakkak. Hatta sana şu çok sevdiğim sanatkârların nelerden mürekkep olduğunu anlatmak için şöyle bir reçete yapacağım: Mesela «Matisse»i alalım: Ben onun şu unsurlardan mürekkep olduğunu zannediyorum:

Yüzde altmışı bizzat şark tezyin işlerini kendisinin yapacağı kadar temsil eden kendisi... Yüzde yirmisi muhakkak «Cezanne», arta kalanı da «Van Gogh»... «Van Gogh»a gelince, onun da sergisinde yüzde otuz nispetinde «Cezanne» olduğu, «Gauguin»de bu nispetin kırka kadar çıktığı muhakkak... İşte dostum bugünlerde benim kafam da (Orangerie) salonları gibi tıklım tıklım «Cezanne» dolu... Ve günlerimi onun resim yapmadan evvel değil, yaptıktan sonra söylediği şu birkaç söz nakarat halinde parçalıyor:

«La peinture est une harmonie parallèle à la nature»

«Resim tabiata muvazi giden bir ahenktir...» Ve kendinden önce gelen ve kudretine iman ettiğin bir sanatkâra bağlan, fakat yeter ki o seni sana iade edebilen bir sanatkâr olsun.

(Büyük Doğu, 23.8.1946)

Bedri Rahmi, 1913'te Görele'de doğdu. Trabzon'da liseyi, İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisini bitirdi. Lyon ve Paris'te de resim öğrenimi gördü; ölünceye değin (21 Eylül 1975), akademide öğretim üyesi olarak çalıştı. Beş ressam arkadaşıyla "d grubu"nu oluşturdu. Şiire lise yıllarında başlayan Bedri Rahmi'nin ilk yazıları Yeni Adam dergisinde çıktı. 1940' lardan başlayarak resimleri, şiirleri; resim, edebiyat ve yurt gezileriyle ilgili yazıları büyük ilgi gördü.

"Yukule-le kimdir? İn midir? Cin midir? Yukule-le ne indir, ne de cin. Herkes gibi bir âdemoğludur. Bedri Rahmi'de kişilere her zaman kendi adlarından başka adlar verme alışkanlığı vardır. Yazı ve şiirlerinde Mernuşlara, Böceklere, Uzak Reislere, Çebişlere, Karadutlara, Talaslılara...rastlanır. Kim kimdir? Bilen bilir...Her takma adın altında kanlı canlı birisi daima vardır Yukule-le de böyledir. Çinli bir ressamdır...Bedri Rahmi'ye, bir resmini hediye edip, arkasına Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun Çincesini yazacak kadar sevmiştir. Şimdi acaba nerdedir?...Belki de sağdır. Bakarsınız önce selamı, ardından kendisi çıkar gelir bir gün. Kim bilir?" (Mehmet Eyuboğlu)

pan matbaacılık ankara 236 18 90